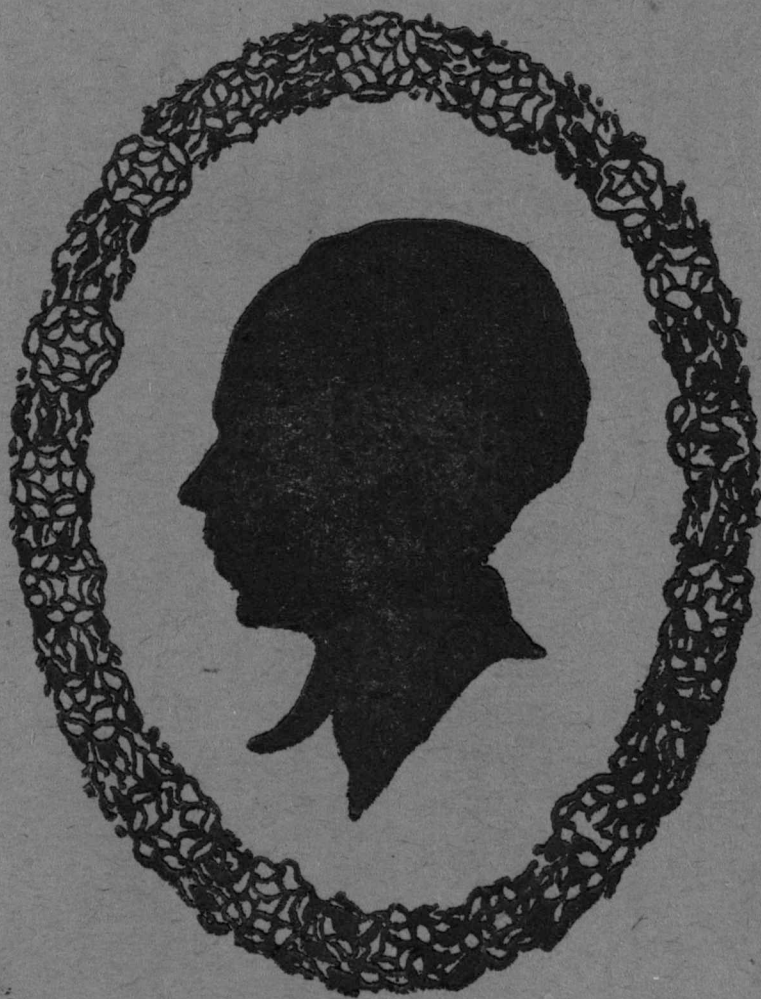

УДАРИК

ММ-297
5

№ 3

1 9 3 7

ОТДЕЛ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

У Д А Р Њ И К

ММ 29-1
5

ХУДОЖЕСТВОА СÖВЕТСКОЈ ЛІТЕРАТУРА
КОМІ ЖУРНАЛ

ЛЕДО СÖВЕТСКОЈ
ПІСАТЕЛЈАС СОЈУЗЛОН
КОМІ ПРАВЛЕНІЈЕ

№ 3

ОТДЕЛ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

МАРТ 1937 ВО

У Д А Р Н И К

КОМИ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖУРНАЛ
ОРГАН КОМИ ПРАВЛЕНИЯ ССП

ПОД РЕДАКЦИЕЙ:
М. ДОРНИНА (отв. редактор),
П. ШЕБОЛКИНА и И. ИЗЮРОВА

№ 3

МАРТ 1937 ГОД

БУШКОВЫН ЧУЖЫГАС

МЕДВОЗЗА ГЛАВА

Өзөсө кокнифика таркнитом. Лудвига вештис сінжассө кыга вылыс да кывзысис. Назөнк, но чорыда таркнитом кылис мөдыс. Тази таркөдчө сөмын пөрыс Жузеф—виччысөмөн да гусөнкөн моз, бытто воэвыв извинайтчө дөзмөдөмсыс. Лудвига төдлытөгыс виэодлис важыса часи стрелкаяс вылө.

„Первој час... Мыј щөктис стариксө локны сещөм сорнас?“

Жеромскилөн кыга одежалө куза исковтис ковјор вылө да југнитис зарна переплотөн. Не то кимоно шөвкыс, кодөс Лудвигалөн плавгома куш пельпомјас вылас, не то гөгөрвотөм полөмыс муртса кылыштан көзыд сјөс дрөгнитөдис.

— Тајө те, Жузеф?

— Ме, јасновельможнаја пани.

Сы сертинин, мыј пөрыс лакеј пырис спалнаө улөз копыртчывны вунөдөмөн, да сјө шөјөвошөм чужөм серти Лудвига гөгөрвоис: лоис мыјкө виччыстөм тор.

— Пан граф Едвард воис, графина...

— Мыј те шуин?.. Едвард?.. Көн-нө сјө?—пөшти шөпкөдөмөн јуалис Лудвига, көти аслыс кажитчис, мыј сјө горөдис.

Лудвига виччысис ставсө, сөмын ез верөсыслыс воөм. Кымынкө здук сјө зилис кутны гөлөссө, но нинөм ез артмы. Ассө помниттөг сјө котөртис комнатагыс. Ыжыд гөстинөјын ројал вылө сувтөдөм сискыс зузган би. Салдатскөј руд шынола морт пөрччис пельпом вывыс вешцевөј сумка. Сјө өдјө бергөдчис өзөс вөссөм шыө. Лудвига аслас көсјытөг топөдис кимоносө—сы воэын, бисө сажөдөмөн, сулалис төдтөм мужчина, сін вылөзыс леэөм намрасөм папахаа. Лудвигалөн виэодласыс шенэөмөн сувтис төдтөм морт паскыд тош вылө. Лудвигаөс киөдыс кваитөмөн, салдат кыскыштит сјөс ас динас. Сјө катовтчис, но мужик кјас кутисны топыда.

Кор тошка төдтөм чужөм матыстчис сјө сінјас динө, полөмыс быри сещөм-жө өдјө, кызи и чужи. Öни ни папахаыс, ни мистөм тошкыс ез вермыны ылөдны. Едвардлыс сінжассө ескө сјө төдис мукөд сурс сінјас пөвсыс—неуна читкыртыштөм, и на вестын кусына вөснөдик сінкымјас. I век-жө тајө ез вөв сылөн Едди, зарни еполетјасөн југјалыс гварфејскөј полковник, коди век вөвли сещөм мича.

Öни сјө усјасыс, тошгыс да најт паскөмгыс өвтис махорка јөкөрөн да көтасөм шынол чөскыдтөм нылөм дукөн.

Могельницкј гөгөрвоис гөтырыслыс мөвпјассө. Јур бангыс пушкыра јурсјассө, а ез тиралан парјассө, окыштөм бөрын, сјө лезис сјөс. Орччөн сулалис пырөм Жузеф.

— Тајо сјо мыжа, мыј ме аҗыса текөд ташом чужомон да паскөмон. Јузефлы оз ков вөлі вјставны теныд менам воом јылыс, кытчөҗ ме ег мыссы да пагтае,—наҗөник, бытөкө извинајтчөмон, шуис Едвард, папахасө пөрччиг моз. Музөмон нуөдис кјнас зугсөм јурсјасыс куҗа. Тајо төдса вөрасыс Лудвигаын кыпөдис верөсыс динө важыса матысалунсө кылөм. Сылы лоі дојмана, мыј дона мортлөн һајт паскөмыс да мјстөм чужөмыс мыјкө дыра кежлө кыпөдлісны сыын зывөктөм. Јузеф јылыс вунөдөмон, сјө топөдчис верөсыс динө да, сылыс јурсө кјјаснас шымыртөмон, окаліс вежытөм, матыса сјнјассө. І өні-һін верөсыс вештис сјөс ас дінгыс вјччысөмон, но чорыда.

— Бөрынжык, Лудвига, бөрынжык... Меным колө пөрччыны ас вылыс став тајө пежсө, а медсасө—мыссыны. Меным кажитчө, һајтыс ставнам јјгтис менө: бөрја кык лунсө ме воі паровоз вылын да уҗлі шом вылын, вескыджык—һөті ег уҗлы...

Кор час мысҗи Едвард пјрјс гөтырыс спалһаө, сјө бара шензыш-тис: тошкыс бырөма, но сјҗ-жө брјтөмаөс вөліны і сылөн кудрјтчан јурсјасыс. Чорыд пелөсјаса плеша ыжыд јурыс кажитчис молөдөмон. Сјө бара ез вөв ас кофыс, сы вөсна, мыј һекор војдөр ез брјт-лыв јурсө, төдјг, мыј тајө сылы оз мун. Руд костюмыс, кодөс Јузеф сузөдис важ графскөј гардеробыс, каҗтывлис Лудвигалы верөс-сајас мунан первојја төлысјас јывгыс, кодјасөс һајө колһалісны Нјц-цаын. Сені медвоҗаыс сјө аҗис верөссө штатскөјын.

— Но, өні меыс позө һе повны, менам гаҗөј, да весіг окыштны,— шуис сјө.

Асылыс пјрөдчис спалһаө занавес пјр піскөдчыс југыд вјзөн. Лудвига садмис, но поліс садмөдны верөссө да вјзөдис уҗыс вылө. Едвард пыдысаһ лолаліс, і сјө лолалөм серҗи кыпавліс сылөн гөна паскыд морөс вылас шөвк сорочкаыс. Пелөсјасас чорыд чуқырјаса вомыс вөлі жынвјјө вооса. Уҗтөм војјасыс, опасностис дугдывтөҗ вјччысөмыс—ставыс петкөдчисны пјр-жө. Музөм, јон винаыс, уна сојаныс да сјө мелілуныс кодзөм, сјө унмовсис, муртса уфитис вј-ставны сылы медса ыжыд тор јывгыс.

Сјө тани сы вөсна, мыј Лудвига тани. Сөрт, һекор сјө ез вунөд-лыв Лудвигаөс. І тајө куҗ да опаснөј тујсө Парјжсаһ кык фронт пјр вуҗөма сы раді. Збыл, сылы сетисны кущөм-сурө порученіејас... Но сјө ескө еновтис өмөј Парјжсө, војеннөј мјністерствоын ужсө, да сетис ассө рјсклы да лшениејаслы, сјөс-кө тани ез вјччыс Польшаын медса мјча нывбабаыс? Бөрја кывјассө сјө шуис унмовсиг мозыс. Сјө ещанік торгыс, мыј уфитис вјставны сылы верөсыс, Лудвига гө-гөрвоис, мыј кыптөны гырыс событјејас, і ачыс-һін гөгөрвоис, мыј матысҗчө кущөмкө опасность—разрушјтөлнөј, страшнөј, коді грөҗитө путкылтны сјө олөмлыс став подувсө, став укладсө. І век-жө сјө вөлі шуда. Мыј көҗ ез ло, кытчөҗ сјө тани, повны һинөмыс. Ставсө, мыј колө, лоө решитөма да вөчөма сыөн, кыҗи тајө пјр вөвли војдөр. Сјө паскыд пелпомјас саяө сјө зөбсывлис кущөмкө гырысжык прак-тјескөј вөпросјас аслыс мөгмөдны колөмыс.

Едвард садмис сјҗ-жө вјччыстөҗ, кыҗи і унмовсис. Налөн сјнјасныс паныдасисны, і кыкһаныс һуммуһны.

— Кыҗ те чајтан, кущөм садмыны бурещ сјө здукө, кор кылан, мыј тенө вундалөны ныж пуртөн, да бандјтскөј рожа пыфди друг аҗыны тенө?.. Но сор-һін, кад чеччыны.

— Куң сінтө, Едвард, ме өні пастаса.

Сіјө гөгөрвоомөн нуммуни.

Лептис ковјор вылыс усөм кнїга, вөчис вїд, мыј лыддө. Жеромскїј, „Верная река“. Кыпөдчөмјаслөн, астө жертвүјтөмлөн, верностлөн романтика... Сіјө абу-на вежсөма. Век сің-жө корө куңны сінјас. Ыжыд кага! Романтическөј морт!..

Граф Могельницкіјјас важыса палаццоын¹⁾, сенса став кың сізім комнатајасын заводітчїс пырса асја олөм. Улі судтаыс, көні мыјкөмында јукөнын оліс прїслуга, важөн-нын садміс. Кухњаын лөсөдісны завтрак. Кык горнічнөј да том лакеј пелкөдісны вестїбјул да ыжыд гостїнөј. Вылас быдөн-на узісны. Лүдвігалөн горнічнөјыс, дасквајт арөса лөсыдінік Хела, пөрыс Јузефлөн внучка, көсјїс ідравны аслас көңајкаыслыс будуарсө, но өзөссө аззіс јїганаөн. Сіјө та јылыс вїсталїс федыслы. Сіјө ез щөкты тревожітны паңї графінаөс да ідравны талун сылыс комнатајассө.

Гөтырыс туалетнөј пызан вылыс төдса дона чачајассө вїдлалїг, Едвард вїччысїс Лүдвігалыс воөм. Сіјө регыд пырїс өтлаын Јузефкөд. Старїклөн зор јурыс улөз копыртчїс. Лөз казакїн улын сылөн јасыда төдчїсны лыјасыс. Јузеф служїтліс Едвардлы, кор-на сіјө вөлі кагаөн. Старїк вөлі предан графскөј семјалы, кызі овлөны преданөс дворөвөј пөрыс понјас, кодјас дасөс шыбытчыны быдөн вылө, кодї заводітлас пырны көңајскөј керкаө. Оз поз вөлі чajtны аслыд палаццосө Јузефтөг. Могельницкіјјас велалїсны сы дїнө сің-жө, кызі латыјаса шөр немса кык рыцар дїнө, кодјас сулалїсны вестїбјулө пыранїнын. Рыцарјаслөн фігурајасыс, кызі і Јузефјас, вужїсны наследствоө кыс-кїб.

Старїк вөлі лакејөн. І сылөн піјаныс да внукјасыс, быттө наследствоөн, лоалїсны лакејјасөн граф Могельницкіјјаслөн. дасвїт арөса зонкаөн Јузеф первојјаыс кутїс служїтны Едвард федылы. Со мыј вөсна дворецкіјкөд сорнїјасын, кодлы Едвард јона ескывліс, сіјө кушөмакө лезліс матысалун.

— Те ставсө вөчїн, Јузеф, кызі ме теныд шуї?

— да, јасновельможнөј пан воөм јылыс некод оз төд. Ме ачым ідрала графлыс комнатајассө. Со, пөжалујста, клуч кабинет өзөсыс, кодї петө јасновельможнөја паңї спальнаө. Тїјан мунан лунсаң некод сетчө, ме да графіна кыңзі, ез пырав... Кор Хела кутас ідравны комнатајассө, мед јасновельможнөј пан олыштас аслас кабинетын. Ферт, внучка некодлы оз вїстав, но сізі лоө буржык...

Јузеф сорнїтїс назөн, пөрыс ног кіргыштөмөн. Сіјө куң да зор бакенбардјаса омөлік чужөм вылас вїзөдіг, Едвард сөмын өні каңалїс, кызі пөрысмөма сіјө бөрја кујїм онас.

— Зев бур, Јузеф. Öнї вїстав меным сіјө немецкөј мајор јывгыс. Кызі сіјөс шуөны?

— Адолф Зонненбург, јасновельможнөј пан. Мајор олө гувернер комнатаын. Сылөн ем феншїк. Сіјө лодырыс пыр бергалө кухњаын да улө өтлаын Адамкөд лакејскөјын. Пан мајор дворанскөј рөдыс да, лыста тїјанлы шуны, бур морт. Сіјө дугөдіс аслас салдатјаслы пакөстїтчыны пөткајас оланїнын, а то-өд најө вїалїсны мїјанлыс зозөгјасөс, курөгјасөс...

— Кымын немец іменїјеас?—торкіс сіјөс Едвард.

¹⁾ дворецын.

— Зон ескадрон. Тобын-нын налөн вөвясныс сојоны мјанлыс збр. Јего сјателство первојсө ез лезыв, секи немецјас арестујтисны пан управљајушщөјөс, і лоі востыны амбарјас. Оні, кор мјан ордын овмөдчис пан мајор, немецјасыд көф сиктыс заводитисны сурөдны турунсө, а то пыр мјанлыс...

— Көні сулалөны салдатјасыс?

— Фольваркын.

— Бур. Те кор мунан отец Іеронім ордас? Ме талун-жө көсја ськөд азөдчывны.

— Зік пыр муна. Сегса некущөм щөктөмјас оз лоны?

— Оз.

Озөс дорын Јузеф сувтис.

— Отец Іеронімлы позас виставны јасновельможнөј пан воөм јылыс?

Едвард кымынкө здук ез төд мыј шуны, сегса јурнас катовтөмөн сетис төдны, мыј позө.

Могельницкјјас коліны ас кежаныс. Едвард матыстчис гөтырыс дінө.

— Прөстит менө, Едди, но ме ог гөгөрво, мыјла теныд ковміс отец Іеронімыс? Ог-жө ме вермы збылыс веритны, мыј те көсјан вистасны сылы грекјассыд?—Сіјө гораа серөктис.

Едвард меліа сывјыштис сіјөс.

— Теныд өмөј мустөм отец Іеронімыс?

— Абу, но неуна тешкод. Тенад воөм јылыс оз төдны ні батыд, ні воқыд, ні Стефаніја...

— А отец Іеронімлы сетөны торја пріглашеніје? Мед тајө тенө оз шензөд. Ме ег вермы војнас шызөдны быдөнөс. Керкаас-өд немецјас, но а ме... французскөј офицер. Те-жө гөгөрвоан, Лудвіс? Меным аски колө петны Варшаваө, і кымын ещажыкөн кутасны төдны менам воөм јылыс, сымын буржык.

— Кызі, бара мунан?

— Ме регыд бөр воа, Лудвіс.

— І вот, тајө часјассө мекөд коллалөм пыдди, те коран мустөм іезуитөс.

Едвард нуммуні.

— Отец Іеронім меным колө өтик порученіје вылө. Тајө теныд абу интереснөј тор. Те прөстит менө, но кор отец Іеронім воас, мјанлы колө сорнитны ськөд ас кежын. Сіјө сені мыкө корлөма карфіналлыс. Сізі, вічкоса фелөјас... Тајө сылөн гуса тор, і сылы оз ло лөсыд кодлөнкө вөлөм. А өні лез сетны теныд кымынкө јуалөм.

— Ме кывза, Едди.

— Вистав, сіјө мајорыс өбедатлө тіјанкөд?

— Да, папа да Стефаніја корлывлөны сіјөс пызан дорө. Сіјө асө кутө бура. Зев бура сорнитө французскөј ногөн... Сөмын курсурө сіјө вәјөдывлө аскөдыс нөшта өтик офицерөс, обер-лейтенант Шмулткеөс. Сещөм грубөј баварец. Те-кө ескөн кывлін сылыс мистөм, лөсавтөм компліментјассө! І пыр сетө төдны, мыј абу мі тани көзәинјасыс, а најө. Папа висталө, мыј Шмултке вөчө сылы гырыс услугајас, но меным сіјө век-жө зев мустөм...

Едвард гөгөрвоис сіјө кывјас сәјыс мыкө ыжыд тор висталөм, і сінкымјасыс сылөн назөнік топалісны. Лудвіга казалис тајөс верөсылыс да чуң помјаснас інмөдчыліс сіјө сінкымјасө, шылөдіс плеш вывсыс чорыд чуқырсө. Кыв шутөг тајө інмөдчылөмыс пыр мјітіліс

најӱс. Кор та бӱрын сылӱн чуңјасыс матыгтчисны верӱсыс парјас до-
рӱ, сїјӱ кутис вїзӱдны гӱтырыс чуңкыш вылын їзјас ворсӱм вылӱ.

— Лудвїс, кӱнї те вїзан ассыд драгоценностјастӱ?

Гӱтырыслӱн пушкыра сїнлысјасыс шензӱмӱн кыпӱдчыштїсны.

— Тешкод, Eddi. Те он јуав, кызї ме олї тајӱ кујїм восӱ, а кӱс-
јан тӱдны...

— Те їчӱт кага, Лу... Ме јуалї та јылыс сы вӱсна, мыј меным
колӱ тӱдны, кушӱм ценностјас мїјан текӱд ем. Сегга ме вїстала теныд,
мыјла тајӱ колӱ. Те он помнїт, уна-ӱ сулавлїсны војдӱр тенад брїл-
лиантјасыд зарнї шайтјасӱн?

— Кызкӱ мама вїставлїс, мыј меным прїданӱј пыддї сетӱм дра-
гоценностјасыс сулалӱны со сїзїмдас сурс гӱгӱр. А мыјдта сулалӱны
брїллиантјасыс, кодјасӱс пӱдарїтлїн те,— сїјӱс те тӱдан.

Edvard ӱdjӱ артыштїс аслыс: „Со сїзїмдас да со кыз—кык со
ӱкмысдас сурс. Зарнї дас шайтјасӱн тыр їчӱтїк бочка, кодӱс гуалӱма
паркын,— нӱшта кык со сурс. Квајт со сурс франк Французскӱј бан-
кын. Даскык сурс фунт Лудвїга нїм вылӱ Лондонскӱј банкын. Да
дассїзїм сурс немецкӱј марка менам жептын... Со ставыс, мыј позӱ
лыддїны сӱмӱн. Ставыс мїлљон гӱгӱр шайт зарнїӱн. Та пыс
Лудвїгалӱн да менам жыңјыс. І тајӱ ставыс, мыј колї менам сїзїм
мїлљона состојанїеыс!.. ӱд сӱкыд ӱнї лыддїны капїталӱн ӱкмыс
сурс дасатїн му, економїјас да фольваркјас, паровӱј мельнїча, ку-
чїк вӱчан завод да сурс квајт со дасатїн вӱр, кор ставыс рездалӱ
вурисјасӱдыс да лӱсӱдчӱ кїссыны? Тајӱ став вӱснаыс колӱ-на тышка-
ны. А ӱнї мїјан ем-на мїлљон жың шайт зарнїӱн, і тајӱ век-жӱ бур-
жык нїнӱм дорыд“.

ӱзӱс сажын кылїсны кодлӱнкӱ гӱлӱсјас да серам.

— Владек, велӱд астӱ кутны буржыка!—вїсталїс кодлыкӱ ныв-
баба гӱлӱс.

Воча кылїс пылсјалӱм.

— Тајӱ Стефа да Владїслав,— повзӱмӱн шӱпнїтїс Лудвїга.— Ју-
зеф вїсталїс налы, мыј ме вїса, а најӱ век-жӱ воїсны.

Edvard мунїс гӱтырыс спалњаӱ, кыскїс сїјӱс ас бӱрсаыс. ӱdjӱ
востїс ӱзӱссӱ аслас кабінетӱ.

— ӱнї нїнӱм-на налы ен вїстав да зїл ӱdjӱжык ыстыны најӱс,
— ӱзӱссӱ пӱдлалїгӱн шуїс сїјӱ.

— Мыј текӱд, донӱј? Те, вїсталӱны, абу жонвїза?—таргїс Сте-
фанїја комнатаас пырїг моз.

Сы бӱрыс, бытӱтӱ конкї вылын, їсковтїс Владїслав Могелнїцкїј.

— Но сїјӱ, кызї і пыр, зев мїча, кланїтча честӱн!—нурбылтїс
сїјӱ да, Стефанїјаӱс пелька кышовтӱм бӱрын, лебыштїс Лудвїга дїнӱ.

Кор сылӱн небыд парјасыс їмӱдчылїсны Лудвїга кї бердӱ, сы-
лӱн, кызї і пыр, кыптїс зывӱк чувство. Сїјӱ і ачыс ез тӱд, мыј кы-
мын возӱ быдмїс дасїнкаыс тајӱ ежгов том мортыс мужчїнаӱ,
сымын јонжыка і јонжыка лої сылы мустӱмӱн.

— Кыз азған, Лудвїс, мїјан шурїнӱс велӱддӱм вылӱ вїзӱм уна сӱ-
мыс вошӱма вес. Сїјӱ, скачка вылын жокеј моз, пыр зїлӱ чеччышт-
ны медвозӱ!—мїстӱма нуммунӱмӱн шуїс Стефанїја.

Владек аснас дӱвӱленӱн лӱсӱдїс галстуксӱ.

— Терыблун да повтӱмлун — гырыс полководецјаслӱн дасїз!— І
лӱсавтӱм сорнїсӱ мӱд тор вылӱ вуждӱдмӱн, Владїслав вӱзїс Сте-
фанїјалы петкӱдлыны Лудвїгалы верӱссаыс сылы сӱмын-на воӱм
нїсмӱсӱ.

— Мыј гіжэ Станіслав?—інтэресујтчіс Лудвіга да, Стэфаніаёс пелпомёдыс сывјыштёмён, пуккіс сыкөд орччөн діван вылө.

Владек пуккіс паныд да тёдыс морт моз вічөдіс Стэфаніялыс шөвк чувкіён зелөдөм кыз кок пөкјассө да Лудвігалыс стаґа коксө.

— „Менам дона Стэфочка,—лыддіс Лудвіга нарoснө гораа, мед Едвард аслас кабинетын ставсө верміс кывны,—міјан штаб өні сулалө Кіјевын. Тајө ыжыд да зев культурнөј кар, ем не омөль опера. Төрыт, шуам, мі кывзім „Фаустөс“, і міјан полковнік, пөрыс Беклендорф, шуаліс: „зік Мјунхенын моз! А-өд бандітјасөн тыр варварскөј страна“. Ме-нын гіжлі теныд, мыј кор мі бoгтім Острог кар, меным сетлісны кык вежонга отпуск да ветлі асланым іменіјө —Малыј Боровіцаө. Те он вермы гөгөрвоны менсым став скөрмөмөс сыыс, мыј ме сөг суі. Керкасө грабітөмаөс —комнатајас тыртөмөс, өшіңјас жуглөмаөс. Весіг көрт вевтјассө нещкөмаөс. Став машинајассө новлөмаөс. Фолваркыс вөвјассө да скөтсө бoгтөмаөс крестана, һаң амбарјассө жуглөмаөс. І һінөм, кіссөм стрөјбајас кынзі. Гөгөр һајт да еновтөм. Управлајушщөјсө віөмаөс, служащөјјас пышјөмаөс. Боровіцаын сулалыс франкфуртса рота отсөгөн ме вөчі следствіјө да обыскјас. Отец Паісіј, роч поп, код ordө ме сувті, вісталіс меным, коді да кызі нуөдіс іменіјө грабітөмсө. Сіјө сөвет серті, мі сіктын вөчім обыск. Сөрт, сіјө, мыј сурі—коласјасыс. Ставыс төріс кујім комнатаө. Ме вөзјі франкфуртецјаслы вужны міјан керкаө. Гетманскөј начальнік (помһитан міјан корчмар Мазуренколыс пісө?) аслас семјаөн сіз-жө вужіс міјан керкаө. Ме пукті сіјөс іменіјенас временнөј управлајушщөјө. Сіјө лоіс зев бур да зілыс том мортөн. Сіјө көсјысіс меным бөр чукөртны іменіјө зік ставсө. Комын марка вылад буржык управлајушщөјөс меным өні не азғыны. Сіктыс сіјө ставсө төдө да ставсө, мыј позө, бергөдас. Франкфуртецјаслы дај сылы буржык овны сіктгыс бокын,—тані һајө ставныс өтлаын да, лоө-кө ускөдчөм, һалы кокһижык дорјысны. Колө шуны, гөгөр шөјтөны партізанскөј бандајас. Быдөн, код вылө індывліс поп, міјан локтөм возвылын мунөмаөс вөрө. Колөма сөмын „быдлоыс“. Мед сіјө негодајјасыс возө ез кутны грабітны, ме щөкті Мазуренколы меда вреднөјјассө һөјтны. Сөрт, екзекуціја дырјыыс ме ег вөв...“

— Кушөм ужас!—шөпһітіс Лудвіга, кісө пісмөһас пічөс вылас лезіг.

— да, тајө зікөз рөзөрітіс Станіславөс да Стөфаөс. Боровіцаын көф стрөјбајасыс колісны, а галіціјаса іменіјө зікөз сотөмаөс. Ме сөмын ог гөгөрво, мыј сіјө сені һамјалө? Ме ескө өшли сікт жыһсө, бoгті ескө став скөтсө, вөвјассө да һаңсө сіјө пемөсјасыслыс,—шуіс Владіслав.

— Ме шуа, міса, ужаснө, кор һөјтөны плөтөн јөзөс, кодјас, гашкө, һөті абу мыжаөс. І тајөс вөчө Станіслав! Ме ог төд... Но тајө оз мун прамөј арістократлы,—волнујтчөмөн торкіс сіјөс Лудвіга.

— Теныд лөсыд тазтө сорһітны! Тіјан Едвардыкөд ставыс зөһ, а мі Станіславкөд өні пөшті корысјас,—ыпһітіс Стөфаніја.

— Інтэреснө төдны, мыј те көсјін шуны „прамөј арістократ“ кывјасһад,—пузіс Владіслав.—Сөмын өмөј ті, Чарһецкіјјас, достоһнөјөс сіјө честыслы?

— Тырмас, Владек, тырмас!—кутіс шөһасны кіһас Стөфаніја.—Ме азға, ті онө көсјө кывзыны пісмөсө.

Сіјө вөлі лесопромышлеһніклөн һыв, кодлы мілһонјасыс ез омөла вежлыны двор'анскөј гербсө, і Владіславлөн петуклөн моз һырсө

лептöмыс, кодi сылы пыр кажитчылис тешкодöн, öни сiјöс дöзмöдiс.

Владiслав нöшта кöсјiс мыјкö шуны, но öзöсö тощнитiсны да пырыс слуга вiсталис, мыј jeho сiјателство кöсјö аззывны јасновельможнöја паниöс, i почтiтельноја кежiс, щöгöм, кыз старикöс лејiг, кодi коксö сöкыда муртса кыскöмöн пырiс комнатаö.

„Öни воас Јузеф öтец Iјеронiмкöд, а тани, бытö нарoснö, друг чукöртчисны ставöн да, тыдалö, другöн оз мунны. Колö вiставны Јузефлы, мед сiјö öтец Iјеронiмсö нуас вескыда Eddi кабинетö. дај ставыс тајö кызкö тешкод: Eddi воiс, а некод оз тöд! Збыль öмöј сiјö сiјi öпаснö сылы? А сетчö нöшта тајö мустöм малчишкаыс!“ скöрыс мöвпыштис Лудвига.

— Проклатöј ар! Менам бара ставыс вiсмiс, i ме мыјлакö кырма. Адам, тöб менсым коксö да верман мунны. Лöсöд волпас,—кывјассö мырдöн шуöмöн лејiс старик. Сiјöс пöдтiс астма, i сiјö лолалис сöкыда, шутлалöмöн.

Адам петiс.

— Ми лыддiм Стасалыс пiсмö, папа,—стариккöд орчöн пукöг, вiсталис Стефанија.

Нiнöм вiставтöм сiјасыс графлöн ловзiсны.

— Но, мыј-нö сен? Вiсталöј!

Пiсмöыслыс первојја жынсö лоiс вылыс лыддыны стариклы. Сесса Стефанија возö лыддiс:

— „Ме ог вермы гiжны став јывыс, кöт пiсмöсö i ыста војеннöј поштаöн. Нiнöм бурсö, колö шуны, вiставны ог вермы. Украина кутiс лоны мазi поз код, кытчö сујiсны некымын бед. I öтик сещöм беддыс—мијан немецкöј армија. Мазiјасыс пыр щöкыджыка мöдiсны чушкыны. Сталь сеткатöг он лыт петны ворота сажö. Код тöдас, гашкö ме регыд тiјанкöд аззыса. Кутам нафејчыны, мыј олöмыс оз лöсöд мијанлы трагедiја, i ми аззысам ловјаöн да зонвiзаöн. Мыј кывсö Едвард јылыс? Ставöн-ö зонвiзаöс? Чолöм тiјанлы ставныдлы, менам донаяс, Лудвига, баф да Владiслав. А тенö, Стефочка, окала i“... Но, тани-нiн меным öтнамлы.—Стефанија серöктiс.—Ме зев рад, мыј Станiслав воас. А то зев гажтöм. Тајö помтöм војнаыс заводитö-нiн дöзмöдны, торја-нiн бöрја војасас. Ставыс вöли кущöмкö неыжыд кык бал сезон чöжöн. Медса iнтереснöј јöзыс фронтјас вылынöс. Кытчö он мун, быдлаын есiјö солдатчинаыс. Торја-нiн тани, мужiцкöј Украинаас. Ме чајта, Берлинын да Парiжын олöны збыль олöмöн, а тани јöјмыны позö гажтöмысла.

— Ог аззы, мыј вылö тан радлыныс?—локыс шуiс граф.

— Кызi мыј вылö? Стас-öд воас.

Казимiр Могельницкiј дöзмöмöн вiзöдлiс Стефанија вылö.

— Уна ног позö воны. Пiсмöыс бура вiсталö, мыј немецјаслöн положенiјеыс абу зев зумыд. I абу сöкыд гöгөрвоны, мыј лöб, најöкö еновтасны Украинасö. На бöрса-öд татчö воасны большевикјас.

Владiслав лыддiс коланаöн мiстöма серöктыны:

— Но, мыј те, папа! Украинаын кујiм со сурс немецкöј солдат. Сiјö му вылас медса јон армија, а большевикјасыд—винтовкајасöн вооружитчöм мужик чукöр, стадо, кодi пыр-жö пышјас броньавтомобиль первојјаыс аззiгöн. Шмултке меным вiставлис, кызi најö вöтлiсны сiјö скöтсö Брест-Лiтовсксаң Ростовöз. Лејтенант чајтö, мыј немецјас регыд бостасны Баку, а сесса i Москва.

Пöрыс граф шеныштис кинас.

— Ак, лант те, пöжалујста, аслад Шмулткенад! Сiјö аслас ныр

улын ниньом оз вермы вочныс сиж мужикжасыскод! Кор Зайончковский-жаслыг крестанайс бостисны визжас вылыс турун, мыж вочисны тенад Шмульткейд да Зонненбургид? Шуисны, мыж отик ескадронон сетчо мунны опасно. А Баранкевичлон сахарнож завод вылас мыж воли? Герам! Томжозлон неыжид чукор отик пулемжотон најос кужим час ез лежны завод синас. А теныд тажо кажитчо пустакжасон! Быд лун ми ставон вермам сафмыны биын. Ме ог вермы ужны лона. Ме тода, мыж вермасны вочны тажо звержасыс, најо-нин велалисны вижавнысо. Најос кутны вермас сомын вын. Меным страшно думыштнысо, мыж лоо, сиж выныс-ко оз ло. Немецжас—мижан зик отик опора. Најо-ко мунасны, мижанлы пом.

Старик подис. Вискиас лоз нивувжасон полтчисны сонжасыс. Сиж со-кыда кызоктис, став тушанас сыркмундомон.

Ставон лантисны. Людвиг мунис ошин динь.

Подъезд дорын сулалис коласка.

— Проститож, ме тижанос звук кежло колла,— шуис Людвиг да вескодчис озосла.

— Ме ставнам тижан, пан Эдвард!— назонок шуис отец Иеро-ним, кор Людвиг колис најос кыкос.

Најо пукалисны жужид кресложасын пигмениож пызан сажын, мода-модныслы паныдон. Отец Иеронимлон жугжалыс поснилик синжасыс, чит-кыртон синлысжас сажас сажодчомон, виччысомон тодмалисны Могель-ницкижос. Эдвард казалис тајос, кот кажитчис, мыж отец Иероним про-сто музома да жыввыжо вуграло.

— Ти неуна шенжад, отец Иероним, менам воомон?— Эдвард визод-дис отец Иероним вонси чунжас борса, коджас гартисны кыом вонныс-лыс тугсо.

— Шенжа? Хм... Вермас лоны!

Налон синжасыс паныдагисны. Тајо воли кыв шутог тыш, код кыс-сис кымынко звук. Эдвардлы кажитчис, мыж сиж инмодчылис лечыд бритва дорышо.

— Ме чайта, мыж ми тижанкод лоам воссаос да пыр-жо вужам дел-ло динь,— чов оломсо торкис Эдвард.

Отец Иероним суга визодлис сы выло.

— Јего свјатејшество кардинал Камарини щоктис виставны тижанлы чолон да сетны ичотик гижод тор. Со сиж.

Отец Иероним кымынко пов лыддис бумага торсо, код вылын ла-тын ногон воли гижома мыжко рецепт кодос.

„А таыс-од вермис лоны ез омол боксор“, воис јурас Эдвардлы, код визодис отец Иероним борса. Збыл, отец Иеронимлон воли гырыс-черлыжаса јон јур да кыз гола. Год сутана улас чодчис топыд јон туша.

— Мыјда ме гогорвои, јего свјатејшество косјо, мед ме отсали тижанлы, весиг унжык—вочны ставсо, мыж ти лыддад коланаон щокты-ны меным,—дырон шуис отец Иероним.

— Ти вескыда гогорвоид. Но тижанлы, кызи ме тода, абу зик го-горвоана Ватиканлон выл оријентацијасыс. Борынжык тижанлы лоо се-тома тыр висталом та куза, а они ме тижанлы вистала, кызи мунонны деложасыс,—вочавизис Эдвард.

— да, сиж мено јона интересујто.

— Но, вот сіз, о́тец Іеро́нім,— по́шти шо́пко́дмо́н заво́дітис Е́двард.— Ті ко́нкө то́дад не́мецко́й арміялыс распо́ложені́јесө?

— Да, кызвыннас...

Едвард кыскіс бокса зепсыс географіческөй карта да паскөдіс сіјөс пызан вылө. Кыкнаныс копыртчісны сы вестө. Едвардлөн чыныс назо́ник кыссіс Чорно́й мореса́н Балті́јско́йла́н.

— Со, прімерно́, гра́нцаыс не́мецко́й оку́паці́јалөн: Ростов-на-Дону, Хар'ков, по́шти став Украина... татчө, Польшала́н, сесса Бело́руссі́ја, Лі́тва, Латві́ја да пома́сө Есто́ні́јао́н. Тајө по́шти ку́јімпөв ыжы́джык Герма́ні́ја те́рріто́ріјасыс. Ме сорніта со́мын Герма́ні́ја жылыс,— во́зө віста́ліс Едвард,— сы во́сна, мы́ Австро-Венгрі́ја та́ні ворсө второстепенно́й ро́ль. Французско́й ге́нерально́й шта́б да́нно́јјас серті, ко́дјас зік стөчөс, тајө пространство вылас австро-германско́й ко́мандова́ніјелөн ем ещавылө кыз өкмыс пехотно́й да ку́јі́м кавале́ріјско́й ді́візі́ја. Најө арміялөн став лыдыс—ку́јі́м со кыз сурс морт.

— О́тец Іеро́нім муртса то́дчымө́нја нумму́ніс.

— Ме го́гөрвоа, мы́ла ті нумјала́д, о́тец Іеро́нім: ті ча́јтад, мы́ оз во́лі сулав еновтны Па́ріж сы вылө, ме́д арта́вны, кымын со сурс салдат ем Герма́ні́јалөн сі́јө те́рріто́ріја вылын, ко́ні Франці́јалөн өні абу но́тік. Ме шуа—ө́ні, сы во́сна, мы́ во́йнаыс му́но-на. А во́йнаы́д, о́тец Іеро́нім, во́чө не со́мын вы́л гра́нцајас, но і вы́л госуда́рство-јас. О́ні ме воста ті́јанлы сі́јөс, ко́ді ем во́енно́й та́йна да мы́ во́сна ме воі татчө. О́тік-кө, Герма́ні́ја ворссіс-нын во́јнасо́.

— Ворссіс во́јнасо́?—ез кут ассыс шензо́мсө о́тец Іеро́нім.— Збы́л ө́мө́ј Антанта жу́годіс сі́јөс рыты́ввы́в фронт вылын?

— Ез, фронтыс кутсө-на, но тајө-нын аго́ніја. На́лөн гібе́лыс во́ө пы́щса́ныс. Мі́жан во́енно́й разведка́ жу́ртало́ Австрі́јаа́ын, сі́з-жо́ Берлі́нын, Га́мбургын рабо́чо́јјас да салдатјас уна вы́ступле́ні́јејас жылыс. О́ті бро́неносе́ц вылын кы́птіс восста́ні́је. Луныс-лун бунтјас со́до́ны, і ка́зэро́вско́й пра́віте́лство ны́ном-нын оз вермы сько́д во́чны. Оз вермы лоны неку́щө́м сомне́ні́је, мы́ матыса лунјасыс ва́јасны жу́р Австрі́јаа́ын да Герма́ні́јаа́ын рево́луці́ја жылыс. Не́мецјаслөн вы́нныс бы́рі. На́лы ны́ном ез отсав: ны́ Росси́јалыс озыр обла́стјас бо́гто́м, ны́ Украі́наы́с шы́гјалыс Герма́ні́јаө на́н да скө́т петко́дө́м: на́ці́ја оз вермы во́зө нуо́дны во́јнасо́, сы во́сна, мы́ сы́лөн ты́лыс бі́ын. Австрі́ја-жо́ воо́бще кутсө со́мын Герма́ні́ја отсө́гөн. Кы́зі а́зғад, Герма́ні́јакө́д артмө́ сі́јө-жо́, мы́ Росси́јакө́д. Во́лі ескө́н не вескы́д ча́јтны, мы́ Росси́јаы́с рево́луці́онно́й зара́заы́с оз ву́ж Јевропа́ө. Сі́јө-нын ву́жіс. Ачы́с Лү́дендорф шу́ис, мы́ Украі́наы́с францу́зско́й фронт вы́лө ву́жө́дө́м не́мецко́й ча́стјас зара́тчо́мао́с бо́льшеві́змө́н да абу бо́је-способо́но́јөс, ве́сіг ө́пасно́јөс, сы во́сна, мы́ разлага́јто́ны му́кө́дсө.

— Віста́ло́ј, пан Едвард, тајө і́нмө́ со́мын Герма́ні́јалы́?—торкіс сі́јөс о́тец Іеро́нім.

Кымы́нкө зду́к чо́в о́лө́м. Едвард со́мын ө́ні ка́ғаліс, мы́ ло́м-ты́то́м кабі́нетын ко́зы́д. Во́лі кы́лө, кы́зі Лү́дві́га гості́но́јын ворссіс ро́јал вылын. Сі́јө со́кыда во́рзо́дчіс кресло́ас, зу́мыштчіс да, му́зыка́н кы́пө́дө́м став небы́дсө ас ді́нсыс во́тлө́мө́н, заво́дітис по́дө́м го́лө́сөн да чоры́да:

— Бо́льшеві́змы́д вермас ны́лыштны став ці́вілі́зованно́й мі́рсө, сі́јөс-кө́ он бы́рө́д чу́жігас.—Едвард го́лө́сын кы́ліс чоры́д кө́сјө́м да сі́јө, мы́ со́мын јо́с ны́ріснас кы́жіс сы во́зын пука́лыс і́језу́іт,—по́лө́м. Едвард четчіс, во́чіс кымы́нкө воско́в да, о́тец Іеро́нім во́зө су́вто́-

мөн, висталис воғо:—Киссө германскөй империялөн став зданіеыс. Мыј лоо воғо, шуны сокыд. Берлінын-кө лоо Москваын коғ-жө да сійө лөсөдас ас өрдас советјас, то тајө лоо страшнөј грөз. Од пыртны сојузнөј војскајас революціяөн шымыртөм странаө—лоо мөдпөв нуны немецјаслыс Украинаын судбасө. Социал-демократјас-кө,—ме сорніта вескыдыввсајас јывгыс,—кутасны асланыс кын власт, секи демократическөј курөг вејас императорскөј оролјасөс, і Германіја уна во чөж ез кут ворсны ыжыд державалыс роль.

Отец Іеронім сінјасыс Едвард кағалис кыв сеттөг јуалөм.

— Ті јуалад, мыјла ме воі татчө, көні немецјас вермасны лылыны менө, кыз французскөј шпионөс?

— Ме, кажитчө, та јылыс ег шулы. Но, признајтча, тајө менө інтересујтө.

— Бур. Прөститөј куз воғкывгыс. І сіз, мыјла ме тани?... Кызі сомын Берлінын заводітчас пөжар, немецкөј арміја Украинаын да Польшаын пазалас. Тајө збыл. Немецјас мунасны, і наөн кутан став территорияыс вужас Гөрд арміја киө. Ті гөгөрвоад, мыј секи лоас? Краснөј Москва—краснөј Берлін. Тајө—Јевропалы пом. Ні Франціја, ні Англија тајөс леғны оз вермыны. Ситуацияыс јона вежсө. Војдөр австро-немецкөј арміја вөлі барјерөн, коді торјөдліс Јевропаөс коммунистическөј Россияыс. Оні тајө барјерыс киссө. Сы пығди-кө ми ог стрөитөј вылөс, советјас пөдтасны ставсө...

— Кыз-нө талы позө торкны?—шуис суга кывзыс отец Іеронім. Едвард бөстис кias карта.

— Лөсөдны Польскөј республика национальнөј арміјаөн, коді пощас краснөјјаслы тујсө рытиввылө. Латвіјалы да Естоніјалы лоо сетөма „самостоятельность“ да, өтлаын Польшакөд да Румыніјакөд, лөсөдасны вооружоннөј буфер Россия да Запад костын, Франціја протекторат улын. Англија-жө пырас Мурманскө да Архангельскө. Сојузнөј десантјас кутасны зырны краснөјјасөс војвывсағ, флот—Балтійскөј моресағ. Мөд англискөј зона—Војвыв Кавказ, Баку, Шөр Азіја. Французскөј флот первојја позігас-жө пырө Чорнөј мореө да бөстө Одесса да мукөд портјас. Јапонөцјас бөстисны Владивосток да мунөнын Сибірлағ. Сіјө-жө візөд дејствујтө роч белөј арміја да чехословацкөј корпус. Польша тајө кағас зілны кутас бөстны правобережнөј Украина, Литва да Белоруссіја, а тајө-кө оз удајтчы,—лөсөдас сен советјаслы паныда государствојас. Тајө кыщас топөдөм Москва пөдө. Но мијанлы, полакјаслы, колө термасны, кытчөз хаосыс ез-на шымырт і мијанлыс крајјас. Колө лөсөдны вооружоннөј вынјас, кодјас ескөн вермісны сотны бiөн ставсө, коді думыштас немецјас мунөм бөрын лөсөдны Польшаын советјас либө мыјкө ташөм коғөс. Мијанлы колө кыјны кад, чукөртны вынјас, вооружитны најөс, лөсөдны власт органјас, жандармеріја. Франціја сетас мијанлы ужөн амуниціја, оружіе, мөсөдас сурсөн жынјөн кымын офицерјасөс. І секи ми сорнітны пондам мөдногөн. Но өні колө дејствујтны дај медса чорыд ногөн. Тајө-өд абу сомын общөј политикалөн вопрос, но і мијантіјанкөд судба: ми-кө ог бырөдөј польскөј большевикјасөс, то најө бырөдасны мијанөс.

Едвард лағтис да кутис візөдны картаө. Сөгса, бытөө мыјкө кағтыштіс, содтіс:

— да, јего свјатејшество кардинал щөктис менө виставны тіјанлы, мыј тіјан-кө ужныд лоас бур, то Воленын тіјаныс буржык генеральнөј вікаријөс сылы не корсны.

Отец Іеронімлөн сінјасыс некущӧма ез вежсыны.

— Ме виччыса тїанлыг шӧктӧмјас, пане Едвард.

— Бур, отец Іеронім!— Едвард пуксіс.— І сіз, кутам фејствујтны... Лун-мӧд мыгті ме муна Варшаваӧ совешщанїе вылӧ. Тајӧ кад-нас тӧдмӧдӧј ассыд коллегајастӧ округад обстановканас. Вӧчӧј тајӧс виччысӧмӧн.— Едвард каҗалис іезуитлыг чуңјассӧ терпїттӧг вӧр-җӧдӧмсӧ да гӧгӧрвоіс, мыј бӧрја кывјассӧ оз ков вӧлі шуны.— Менам воӧм јылыг да мїссїја јылыг—ӧні нїӧті кыв. Кујїм вежон мыгті менам гӧтырлӧн чужан лун. Тајӧ помка улас мї чукӧртам татчӧ округыг медса бур фамїліјејассӧ да озыржык јӧзсӧ, кодјаслы колӧ тајӧ ужыс. Отщӧщ тї ас орданыд чукӧртад ксендјаслыг совешщанїе. Сегса тї асныд зїлӧј азҗӧдчывны татчӧсса полїтікантијаскӧд. Коди сени налӧн јурнуӧдӧ?

— Пепеесовец—адвокат Сладкевич.

— Сїјӧ-нын соціалїст? Ӧдјӧ! Бі пыр мунӧм бес! Тї сывкӧд виччысӧмӧнжык, отец Іеронім! Кытчӧҗ сїтуаціаыс тыдовтчас, сїјӧ вермас кујїмпӧв вузавны мїжанӧс немецјаслы. Ме Варшаваыс ваја кымынкӧ офицерӧс, кодјасӧс колӧ овмӧдны буржыксемјасын. Заводїтам бӧрјыны јӧзӧс, наҗӧнік вооружајтны најӧс... Мед кодкӧ тїан коллегајас пыг аслас проповеҗын шыӧдчас чуксавны отчїзна да велїкӧј Польша вӧсна тыш вылӧ. Сїјӧс-кӧ арестујтасны—нынӧм, мездам! Ме ваја сӧм. Ӧні со да світ сурс марка. Да, вїсталӧј код-сурӧлы немецкӧј маркалы регыд лоан крах јылыг. Варшаваын ме азҗыгла панскӧј нунціјкӧд да кора сӧвет, кызі тїанлы воҗӧ фејствујтны. А ӧні медса ыжыд мог—чукӧртны вын... Со, каҗїтчӧ, ставыс, мыј ме кӧсї тїанлы вїставны. Ӧні ме кора тїанӧс мунны кҗаҗ Замојскїј ордӧ да сетны сылы тајӧ пїсмӧсӧ.

Кыкнаныс кыпӧдчїсны.

Мӧд ГЛАВА

Франціска ылалї пес поткӧдлыг том морт вылӧ вїҗӧдӧмӧн. Со сїјӧ шеныштчїс, сӧтїс, і ылӧ лебіс чурка жынјыс. Мӧдыс сӧтӧм, којмӧдыс... Ӧдјӧ содїс пес чукӧр. І сын, кызі кокнїа кыпавліс черыс, тӧдчїс чорыдлун да том вын.

— Те ескӧ мед шојччїн неуна. Кытчӧ термасан?—пыркӧдӧм ковјор гартїг моз шуїс Франціска.

Том морт гӧгӧрвотӧг вїҗӧдліс горнїчнӧј вылӧ. Сінјасыс сывлӧн лӧзӧс, сы вылын сӧд сінкымјас, бытӧ лебан бордјас... Кывзыстӧм јурсі прат леччїс сінјас вылас.

„Мїча том мортыс, кыв он шу, кӧҗ тајӧс нӧшта оз-на тӧд. Парјасыс челаҗлӧн кодӧс-на, „окавлытӧмӧс“,—опытнӧј нывбаба вїҗӧдласӧн доңјалїс Франціска.

Нуммунїс сылы. Тајӧ ыжыд да јон том мортас мыјкӧ ем лӧсыдтор, вӧрҗӧдлывтӧм тор. І тешкод, мыј гӧлӧсыс сывлӧн абу томлӧн код орјасана, а бытӧ верҗӧлӧн, кыз да чорыд.

— Гашкӧ, ме тїанлы мешајта?

— Да он-жӧ!—паныд шыасїс Франціска.— Но те-ӧд асывсаңыс ужалан шојччывтӧг, бытӧ кодкӧ тенӧ вӧтлӧ. Те ӧбедајтїн?

— Менам... есїјӧ... ӧбедајтнысӧ нїнӧм. Дај оз і ков.

— Но да, віставлы! Сөрөм! Отсав ковјорсө пыртны, сесса мунам кухнао, сојыштам. Ме ег-на-жө өбедаетлы.

Том морт ез төд мыј вөчны.

— Сещөм сорныс ез вөв. Ыжыдныд тіјан, лөз кафтана, коді медаліс, өбед јывгыс ез вістав.

— Сіјө менам ајка... Бост ковјорсө! Сојышт, сені налөн не сөмын теныд, даслы тырмас. Ен пов, сыс најө оз гөлыны!—Франціска термасөмөн лөсөдіс партуксө.

Том морт лептіс пельпом вылас сөкыд ковјор да горничнөј бөргә пыріс палаццо.

— Вај міјанлы, Барбара, мыјкө сојыштны. да унжык! Колө том мортсө вердны, дај ачым ме шыгјалі,—шуіс Франціска кухнао пырөм бөрын.—Тажө празнікөн керкаын ставыс мөдар путкыл! А мыј лөө, кор сіјө воас?... Корөма со гөстөс, оркестр карыс... Матка боска! Ташөмыс важөн-нын ез вөв,—віставліс Франціска, том мортөс пызан сажө пуксөдіг, код вылө Барбара пукталіс-нын шыд тыра төрелкајас.

— Кыз тенө шуөны?—том мортлы мөд төрелка кістігөн јуаліс Франціска.

— Рајмонд.

— А овыд?

— Рајевскіј.

— Те карса? Тенад ем бағ да мамыд?

— Ем.

— Мыј-нө, тыдалө, лөка овсө, нажетка вылө-кө ветлан? Батыд војна вылын?

— Абу.

— А көн-нө?—ез лезгыс Франціска.

Том мортыд чөв оліс.

Франціска гөгөрвоөмөн ышловзис.

— Шыбытіс тіјанөс, көнкө?

Кухнао котөртис Хелья. Лыјыштіс сінјаснас төдтөм том мортөс, кутіс таргыны:

— Панство мунө Замојскіјјас ордө... Графіна коласкаын, а том граф верөмөн. Öні Аньела кудрітө графіна Стефаніјаөс, а ме котөрта коңушнао, мед лөсөдісны вөвјас.

Өзөс бара воссіс. Пыріс Јузеф.

— Кухнаын бара бокөвөјјас! Ме мыј віставлі, Франціска? І сесса—өдјөжык сој, тенө корісны выліө,—скөрыс шуіс сіјө.

— да тајө мыј ташөмыс? Лөна сојны оз сетны! Асывсаң да сор војөз котралан, котралан і пыр еша. Пыр нөшта шуасөны!—воча шыасіс Франціска.

— Но-но, жеңдөд ассыд кывтө!—горөдіс Јузеф.—А те, том морт, ештөд ужтө, сесса ыркөдчы, мыјдта көсјан. Теныд тані вөчны нинөм... Пессө течан сен-жө, керка саяс, сарајө. Öшінувсө чышкы. Секи локтан сөмла. Но, мунөј асланыд местајасө!—гөлөссө кыпөдіс Јузеф.

Том мортыд кыпөдчис сещөм өдјө, мыј старікыд бөрынтчис.

— Ағтө вердөмгыд,—не то Франціскалы, не то Јузефлы шыөдчөмөн пыдысаң шуіс Рајмонд да өдјө вескөдчис өзөслаң.

Кор медбөрја мөздор пес лоі течөма, өшінувсө чышкөма, Рај-

монд пасталис ассыс фуфайкасö, бостис кинаулас чер да мунис парад-
нöй подъездлаң.

Палаццоыс сулалис нöрыс жылың, код горулың визувтис жу. Жу до-
рас леччисны кык паскыд гранитнöй пос. Сени, кысаң заводитчис крут
кыркöш, мегыр моз мунисны клумбајас да метр судта проволочнöй
сетка. Посјас дорас—еновтöм фонтанлөн гöгрöс бассејн. Важөн тан
вöвлöма граф Могельницкјјаслөн укрепитöм замок. Крепостлөн колас-
јасыс жу дорын колöмаöс-на.

Чужöмбаннас палаццо петис паркö. Параднöй подъездјас дорын —
бетонөн кистöм ыжыд кыщ жың. Виж лыаөн кискалöм паскыд ал-
леја нуис парк главнöй ворота динö. Фруктовöй сад торјöдис палац-
цоыс флигелјас, коңушнајас да мукöд службајас.

Подъезд дорын сулалис восса коласка. Ыжыд кучер муртса кутис
јар вöвјасöс. Сыр сулалöм мича уж терпиттöг нöјтис гыжјаснас бе-
тонö. Пöлöстлис матыстчыс Рајмонд вылö скöр сінјасö да локыс
корснитис.

— Но, ен дур, чöрт!—вöжјисö зелöдöмөн горöдис уж вылö кучер.

Кылисны кокнидик кок шыјас. Рајмонд бергöдчис да сінјаснас па-
ныдасис Лудвигакöд. Најö инмылисны сöмын здук кежлö. Но Рај-
монд орöдчывтöг визöдис сы вылö чужмöмөн, кызи визöдлöны челад.

Лудвига кокниа кајис коласкаö.

— А көни Стефанија? I менам вöлöј? Јон, котöрт коңушнаö, мед
меным пыр-жö ваясны Ласкаöс. Кымыныс меным лöö щöктыны!—
скöрыс шуалис кодкö Рајмонд мыш сајын.

Кучер сöкыда леччис көзла вывгыс.

— Вöвјасö колö кодлыкö кутлыны, јасновельможнöй пане.

— Еј, те! Кыз тенö сени? Кутышт вöвјасö!—щöктöмөн горöдис
Рајмондлы кавалерјискöј курткаа да крагиа том морт, кыз парјасö
щапа шевгöдöмөн да кias стек бергöдлиг. Сijö вöли устöм-на, жеңыд
кока да кыз.

— Ме тiјанлы абу лакеј!...—петис Рајмондлөн.

Владислав здук кежлö падмылис. Сесса локыс шеныштис стекнас,
но ез кучкы, гöгөрвоис, мыј кучкöмгыс том мортыд вермас сылыс
јурлысö поткöдны чернас.

— Сизкö, весас тас! Коді тенö татчö лејис? Еј, Јузеф, али код
сен! Кытөн тiјанöс чöртыс новлöдлö?—горзис ас пигыс петöм Вла-
дислав да нещыштис кучер кiсыс вöжјисö.

Рајмонд назöник мöдис подъездыс боклаң, вескöдчис кухнаö рас-
чотла.

Тайö кадас петис Стефанија.

Платосö обрывыс торјöдан сеткасаң кымынкö восков сајын Рај-
монд сувтис. Сijö аззис аллеја куза тöвчыс мотоцикл, сijөн вескöд-
лис пельпом сајас жеңыдик карабина немецкöј салдат. Мотоцикл сув-
тис зик коласка возың, i сijö мотор пель чунöдан таркöдöмыс вöвјас
чепöсјисны бокö. Уж кыпöдчис кыккокјыв, доф вожыс кутис ращка-
кывны. Владек лејис вöжјисö да ускöдчис подъездлаң, мед оз сур
вöвлы кок улас. Салдат повзис зурасöмыс, сетис полнöј газ да мо-
тоциклсö крута бергöдис бокö. Сыыс вöвјас ускöдчисны воқö да ле-
бисны кыркöщлаң. Стефанијалөн локыс горöдöмыс сöмын öдзöдис
најöс. Нöшта кымынкö восков—i ставыс путкылтчас увлаң. Вöвјас
ез казавны кыркöщсö, коді вöли сајалöма кустјас сајö. Рајмонд ус-
кöдчис паныд дурмöм вöвјаслы да сijö-жö здукас гöгөрвоис, мыј
сылы не сувтöдны повзöмысла сінтöммöм вöвјасöс. Најö талалас-

ны сїјос воґжык сыѳн мыјкѳ вѳчтѳґ... І сѳмын бѳрја здукас сїјѳ каґалїс аслас кїґыс чер. Со-нїн сїјѳ сы воґын, ужлѳн чатѳрвїґан журыс... Плешас черѳн лѳкыс кучкѳм пѳрѳдїс вѳвсѳ. І сїјѳ-жѳ здукас том мортыд ачыс угї дорѳм воґжѳн зурґѳмыс. Сы вылѳ угї конґасѳм мѳд вѳв.

Горзан шыјас вылѳ котѳртіс став дворнаыс. Келдѳдѳм Лудвїґаѳс кыскїсны коласкаыс да сѳмын сы бѳрын ускѳдчїсны му вылын нѳјтчыс вѳв дїнѳ, код улын кујліс Рајмонд. Кор дырѳн сїјѳс удајтчїс мездыны, сїјѳ вѳлі кулѳм код. Сїјѳс пуктїсны муѳ. Чужѳмас вїр сертѳм, сїјѳ, каґїтчїс, чорыда угїс.

Мужчинајас берґалїсны вѳвјас гѳгѳр. Уж кујліс жугалѳм журылѳн сїґ-жѳ вѳрґывтѳг, кыґї сїјѳс ускѳдыыс.

— да-ѳд сїјѳ поткѳдїс сылыс журысѳ! Сецѳм бур вѳлѳс вїс,—дырѳн сајкалѳм бѳрын кајтїс Владїслав.

— Аґґѳавны колѳ јенмѳс, мыј графїна ґѳнвїґа! Іезус Хрїстос! Мыј ескѳн вѳлі! І граф Едвард мунїс,—повґѳмысла космѳм парјаснас шѳпкѳдїс Јуґеф.

Владїславлѳн неважѳнја повґѳмыс веґґїс скѳрлунѳн, і сїјѳ ускѳдчїс кыщалыс слугајас вылѳ:

— Тајѳ ставыс тї вѳсна, чѳртовѳј дармоједјас вѳсна! дышмінныд, неґѳајјас! Кѳнї тї ставныд вѳлїд, кор коласкасѳ сетїсны? І кыґї лыстѳ быд салдатна шлајччыны танї аслас тарґанјасѳн?

Тајѳ-нїн вѳлі вескѳдѳма керкаыс сѳмын-на петѳм Зоннѳнбурглы. Мајор їзвїнајтчїс Лудвїґа воґын сылы вѳчѳм непрїјатноґтыс. Владїслав ѳдјѳ матыстчїс сы дїнѳ.

— Господїн мајор, ме кора арестујтны тајѳ балбессѳ, кодї муртса ез пѳгубїт графїнаѳс... Таыс кыґї, вѳлыс сулалѳ некымын сурс марка, кодјасѳс тајѳ тїјан їдїютыс нем чѳжыс оз бостлы. Сесґа тїјан колѳ вїставны асланыд салдатјаслы, мыј танї абу ветлан-мунан двор,—кывјассѳ бертлѳдлѳмѳн немецкѳј кыв вылын шуалїс Владїслав.

Ыжыд тушаа, вѳбла код кос мајор веґґлївѳја кѳзырајтїс Лудвїґалы да берґѳдчїс Владїславлаґ.

— Мыј тїјанлы месаґ колѳ, том морт?

— Ме тїјанлы абу том морт, а граф Могельнїцкїј! Кора не вунѳдны тајѳс, господїн фон-Зоннѳнбург!

— Бур. Но тї-кѳ воґѳ кутад сорнїтны тащѳм ногѳн, то ме ог кут кывзыны тенѳ. Мотоцїклїст нуїс асґыс уж да сїјѳ оз кывкут сыыс, мыј тї шыбытїд вѳжґїсѳ да еновтїд графїнаѳс ѳтнассѳ,—орѳдїс Зоннѳнбург да салдаткѳд пырїс керкаѳ, мунїг мозыс востїс пакет, кытчѳ вѳлі гїжѳма: „Совершенно секретнѳј. Весма срочнѳј. Востыны аслыд“.

Тајѳ гудырґасас Рајмондѳс вунѳдїсны. Лудвїґа медвоґ каґалїс сїјѳс.

— О, боже, мыј-нѳ тї еновтїд сїјѳс ѳтсѳгтѳґыс!—горѳдїс сїјѳ.—Пыр-жѳ пыртѳј сїјѳс керкаѳ! Сѳѳфа, кор мајорсѳ ыстыны фелдшерла. Мајор аслас комнатаын лыддїс:

„...Сета шїфрујтѳм радіоґрамма. Австро-Венґрїјаын ыжыд брожеґїје... Јеґо їмператорскѳј да королевскѳј велїчество чѳвтґїс прес-тѳлыс... Щѳкта став вынѳн, аґїтаторјасѳс лылѳмѳґ, кутны војскаын дїсцїплїна... Кывзысны сѳмын верхвнѳј командованїје прїказјаслы. Лудѳендорф“.

— „Содтѳд їндѳдјас лѳѳ сетѳма... Лыддѳм бѳрын сотны...“—шѳпкѳдїс Зоннѳнбург.

— Сöкыд обморок. Тажö—шок, лыс абу чегöма. Пастöдны öни сiјöс оз ков. Час ми сылы сетам камфора,—вiставлiс мундiр сос вылас краснöј крест повязкаа фелдшер немец.

Рајмонд кујлiс паскыд дiван вылын курiтчан комнатаын, шоныд офејалоөн вевтöмөн. Сы бöрса вiзöдiсны лакеј Адам да Франциска. Стефанија щöщ-жö бергалiс на гөгöр.

Кор Рајмонд кутiс воны асас, комнатаö пырiс Лудвiга.

— Со... Пульсы лоi буржык... Том морт кутö асö бура. Öни сылы колö тыр покој... Мыј тајö? Ворсöны сбор? Меным колö мунны. Час мыгтi ме воа. Но сiјöс оз ков колны öтнассö,—шуiс фелдшер дiван вылыс чеччiг моз.

— Тi вермад мунны,—шыöдчiс Стефанија Адам да Франциска дiнö,—ми графiнакöд неуна олыштам тан. Ставыс бур, сiјö воö асас,—назöник вочавiзiс Стефанија Лудвiгаөн кыв сеттöг јуалöм вылö, кор најö колны öтнаныс.—Он-ö азгы те, Лудвiга, мыј сiјö мiча?

— Сгöфа, кыз теныд абу јанзiм.

Рајмонд мырдөн-сорөн кыпöдiс сöктаммöм сiнкымјассö. Сiјö јур дорын пукалыс Стефанија мелiја копыртчiс сы дiнö. Том морт руалöм сiнјас пырыс дыр вiзöдiс мiча паскöма тöдтöм дама вылö, сiјö муфер сiнјас вылö, карминыс гöрд парјас вылö да ез гөгöрво, көнi сiјö да мыј сыкöд лоi. Стефанија вiччысöмөн вiсталiс сылы став лöмтор јывгыс. Сiјö заводiтлiс кыпöдчыны, но Стефанија кутiс сiјöс:

— Кујлöј лöна.

Лудвiга казалис сылыс вöрзöдчöмсö, матыстчiс дiван дiнö да бостiс Рајмондöс кiöдыс.

— Мыјөн ме верма атöавны тiјанöс,—нöжжöник јуалис сiјö.

Öшиң сајын вылыс кутiс торкöдны мотоцикл, кодi нуис мајорöс. Сöмын öни Рајмонд гөгöрвоiс ставсö. Сылы лоiс көзыд да гажтöм.

— Көнi менам паскöмöј? Ме көсја мунны,—шöпнитiс сiјö.

— Пыр-жö теныд ваясны паскöм да отсаласны пастасны. Но тiјанлы оз ков мунны, кытчöз тiјан оз ло вынныд,—шуiс Стефанија, Лудвiга бöрса комнатаыс петiг.

Јур бергöдчöмысла довјалöмөн, муртса кок јылас сулалiг, Рајмонд пастасiс. Кор комнатаö пырiс Јузеф, вайiс ној когфум, сапöг да кысан куртка, сiјö суиc Рајмондöс паскöмөн-нын.

— Тајöс теныд ыстiс јасновелможнаја панi,—i Јузеф пунктiс вайöм паскöмсö улöс вылö.—Таыс кынзi, сiјö щöктiс сетны теныд кык со марка,—нужöдiс сiјö том мортлы сöм чукöр.—Сiз-жö щöктöма вердны тенö да нуны карö.

Комнатаыс бергалiс Рајмонд сiн возын. Сiјö муртса вöрöдыштiс кiјассö, мед кутчысны усöмыс.

— А пессыд меным уна-ö колö?—јуалис сiјö.

— Пессыд — кујiм марка, кызi сорнитчылiм. Но-öд теныд-жö сетiсны кык соöс, мыј-нö нöшта?

Рајмонд кыскiс кредитка чукöрыс кујiм марка, мукöдсö пунктiс пызан вылö да кыв шутöг петiс.

Парк ворота сајын бергöдлiс јурсö да дыр вiзöдiс усадба вылас. Сесса назöник мунiс карлаң. Тöлыс клестајтiс чужöмас, пырöдчiс Фуфайка улас. А сiјö пыр мунiс, конјаслiгтыр да катласöмөн, бытö код морт...

— Господiн обер-лејтенант, тајö кыкыслөн пропускјасныс абу

лучкі. Кызі щоктад?—көзырок дорō кісō пуктылōмōн рапортујтис лашкōсінік вахмістр.

Шмултке вірōдліс кутōм јōз вылō. Отыс на пыс, гōрбыла, јос щōтōн зікōз тырōм тошка, австріјскōј салдатлōн сырзыгōм формаа, локыс вірōдіс сы вылō сінсō щōкыда чіткыралōмōн, быттō офіцер папірослōн шыныс сојіс сылыс сінсō. Мōдыс, ыжыд, сігара пōјім коф руд усјаса, сōд пінжака, салдатскōј жеңыд сапōга, сулаліс лōна, вескода вірōдіс вагоныс петыс пассажірјас вылō.

— Мыјла тїјан абу візаыс пропуск выланыд?—стрōгыс јуаліс Шмултке.

— Сен ем-нын кујім, а нōлōдсō ез пуктыны,— некодлы. Быдōн кыссō гортас, налы абу візаōз,— лок радлунōн вочавізіс первојыс.

— Кыз сулалан? Сулав бура! Ме тенō велōда, каналла, кызі сор-нітны офіцеркōд! Кущōм полкыс? Мыјла погонтōм да кокардатōм? Дезертірујтан, мерзавец?—горōдіс Шмултке, кор дырōн аззіс код вылын песыштны локсō кујім суткі помса дежурствоыс станціја вылын, кōні сылōн ескадроныс куталіс австро-венгерскōј арміјалыс дезертірјасōс.

— Кущōм ме дезертір? Вōлі пленын Россїјаын, оні муна гортō. Вајōј вірōдлōј,— гōлōссō лежōмōн вочавізіс салдат.

Шмултке відлаліс документјассō кутōмјаслыс. Чукрасōм најт свідетелство вылын, кодōс сетōма војеннопленнōј Мечіслав Пшігодскїјлы, сулаліс штамп Кїевса комендатуралōн жеңыдік пасјōдōн: „Відлалōма. Инвалід. Лежōма мунны оланїнас“. Мōд свідетелствоыс вōлі Сїгізмунд Рајевскїј нїм вылō, варшаваса водопроводыс монтор вылō, кодлы сїз-жō лежōма мунны ас семја оланїнō.

— Мыј те Россїјаас вōчїн дассізімōд во бōрас?

— Кодјї картупель, господїн обер-лејтенант.

Салдат вочакывјыс Шмултке кыліс гусōн сералōм.

— Нїнōм, те менам пукыштан, кытчōз мї ставсō ог тōдмалōј... А тїјан мыјла абу візаыс?—шыасіс Шмултке куз тушаа дінас.

— Ме ог сорніт немецкōјнад,— вочавізіс сїјō полскōј кыв вылын.

— Сїјō полак да оз гōгōрво тїјанōс,— вужōдіс салдат,— мї ськōд локтїм отлаын. Сїјō щōщ-жō ветліс комендантураō візала, но сенї некодлы вōлі сїјōс пуктынысō. Мї ськōд землакјас, татчōсјас.

Вїсталōмыс ез отсав. Став тајō лунјассō Шмултке вōлі сещōм скōр, мыј муртса кутіс ассō чорыд выходкајасыс. Оні сылы зев око-та вōлі сетны нырвомас тајō хамыслы, кодї вежон сајын-на тїра-ліс быд офіцер возын, а оні, кор сїјō ідіотскōј Австро-Венгрїјаас пузіс рок, лыгтō ськōд сїзі сорнітны. Мыј-нō лоō вожō? Талун по-језд вылыс кутōма кыз сїзім дезертірōс, на пыс дасōтїксō оружіе-ōн. А телеграммајас вїсталōны, мыј заводїтчō зїк ставлōн пышјōм. Тајō гыыс-кō воас татчōз... Чорт возмі!

— Мōдōдōј најōс комендантураō! Аскї тōдмалам, збылыс-ō најō олōны тајō карас.

— Но, вот, воїм, шусō! Пывсы танї војбыд... Асывнас сїјō тōд-малас! Зōн тōлыс мунї, гортō вої, а танї зїк порог дорад тенō јїган сајō! Но, ен сет јенмōј, мед ташōмыс меным пемыд інын кїō шедїс! —пїнјассō јїрыштїс Пшігодскїј, ассыс нопсō пу нарјас вылō локыс шыбытōм бōрын, кор најōс јїгналїсны тыртōм арестантскōјын.

— Те ачыл Һеуна мыжа, друго. Коло вөлі кокһыдҗыка ськөд.
Те көні, вескыда-кө, олансө?

— да тәни, һеылын кармаһыс. Могельһицкijҗас именеҗеын.

— А кодi сени тенад?

— да гөтыр, бағ, вок... Тырыс jөз. Небос, олоны сылиг тырji.
Мijан рөдыс немысаһ Могельһицкijҗас ордын лакеjҗас пыфди. Бағ—
дворецкөj, вок—лакеj, гөтыр менам—горһичнөj. А меналон конухон
вөлі. Лакеjө ез бостны—чужомнам ег артмы. да i ачым ескө ег
мун. Понлон уж! Сулав бөрja лапajас вылад да легөд бөжтө, кор
тенө көзаиньд нырад печыктас. Вөвҗаснад jона бурҗык.

Раевскij пуктис асгыс паскөмсө нар вылө, пөрччис шапкасө да
водис, салдатлаһ чужомон бергөдчөмон. Мөдыс вижөдис согедыслыс
зормөмысла езыс код jурҗисө.

— Кымын арөс тijанлы, паһе Раевскij?

— Һеламын вiт. А мыj?

— да со, вижөда, зор ставнад. Мыjыс ескөн таjө?

Раевскijлөн суров, гөна гинкымjасыс вөрҗисны.

— Овлө, мыj зормөны i кьжөн.

Кымынкө минут кькнаныс чөв олисны.

— Гуса морт ти, паһе Раевскij,—дырөн шуис Пшигодскij.—Ме
важөн-һин тijан бөрсә вижөда. Со һемецыдлы висталид, мыj он гөгөр-
воө, а-өд абу збыль таjө!

Раевскij суга вижөдлис сы вылө. Пшигодскij бурыс һуммунi:

— Вермад һе төждысны, паһе Раевскij. Ме көт i лагавөj пөрө-
даыс, но лөлөс чөртлы ег-на вузавлы. Менам сiҗ-жө ем, мыj вылын
думыштны. Таjө һемецкөj калбасыс-кө ескөн төдис, куцөм карту-
пель ме „кодji“ став таjө восө, сiҗө ескөн мекөд мөд ног сорһитис.
Көсҗад-кө төдны, верма мыj-сурө вистыштны аслам оломыс. Вөчныд-
өд мijанлы һинөм-жө. Сiҗi өдjөжык кадыс мунас...

Раевскij вижөдис аслас сусед полана вөрас бөрсә.

— Төдад, мыj ме тijанлы шуа, Пшигодскij?—ез пыр вочавiҗ сiҗө.—
Оз пыр ков виставлыны ставсө, мыj көсjысгө виставны. Ти меным ка-
жiтчад бур мортөн. Но өни абу сещөм кад, мед лшнөj сорһитны
сени, көн позө сытөг колччыны. Со, шуам, ендө-кө ти талччөj һе-
мецыдлы гағ вылас, ми ескөн тiкөд вөлим гортынөс-һин...

Салдат пукҗис сы дiнө нар вылө.

— Мыj збыль, сiҗө збыль. Но, төдад, овывлө сещөм кад, кор сө-
лөм вылад гажтөм. I колө кодлыкө виставны та jылыс. Торja-һин
кор сiҗө гөгөрвоө ставсө морт ногөн. Со ме өни пөштi гортын, а
һимкодыс сыыс меным абу.

— Мыjла?

— да со кьzi таjө ставыс артмө. Вистала первоjҗаныс, ылысаһ..
Гөтраҗи ме zик воjна возвылас. Азҗи аслым сиктыс бур нылөс, мiчаөс
весиг, но һеуна вiлышөс. Овмөдчим ми Францискакөд фольваркын,
кодi графскөj усағбакөд орччөн... Заводитчис воjна. А графjаслөн
сiҗi артмис: медга ьжыд пыс, Едвард,—сылөн именеҗеыс Варшава
улын,—служитис роч гвардijаын, а шөркостыс, Стаһислав,—сылөн
именеҗеясыс Галijиҗаын да Украинаын,—мобiлизацiҗа куза лоис авст-
риjскөj офицерөн. Кор һемецjас бостисны мijанлыс местаjас, сiҗө
лоис татчөсса гарһизонын началькiлөн адjутант. Артмө вөли сiҗi:
жөт кодi воjнасө оз во, а Могельһицкijҗас оз ворссыны. Бағ корөм
куза, граф Стаһиславыс менө бостис деһшкiкө. I ставыс ескө һи-
нөм. да вот кьзкө господаjас кағалөмаөс Францискаөс. Кажитчөма

налы, вöчисны сiјöс горничнöјöн. Овнысö сiјä вужис флигелö палаццо дорö. Индисны сiјöс виқодны пöрыс граф бöрса. Сiјö пыр висö. Зон војјас сы бöрса колö виқодны. Секи ме кутi казавны сылыс мыкö нелучки тор. Нинöм сiјö меным оз вiстав, но азза—мучитö сiјöс мыкö. Воывлi ме сы дiнö карыс быд рыт. Виқода öтчыд асылын (сiјö узiс-на), морöсас сылөн лöз чутјас, бытö сiјöс кодкö курччалöма. дојмiс менам сöлöмöј. Муртса ег жагöд! Секи сiјö вiстасiс, мыј пöрыс граф воö сы вылö. Пикö воштöма. Абу сысан сылы некущöма спасеңије. Кор сiјö возсасны кутiс, грöзитчiс сылы, мыј мöд луннас-жö менö фронт вылö вöтласны, а сiјöс керка помгыс зiкöз... I сещöмöс меным вiставлiс, мыј ме јöјмi. Сылы, пöрыс гадлы, жагавны важөн кад! Јог тыра мешöк! Нинöм оз вермы... Но кöт оз вермы, а баба вылö воö. Пiннас јiрö... Зон лун ме ветлöдлi јöј моз. Војнас локтi—сiјö абу. Ускöдчi керкаас. Кутi жугöдчыны стариклы öзöсас. Мыј сесга лоi, чöртыс тöда! Ог помнит... Но ставөн котöртiсны, ез леңны, кöт i тышкаси ме дурмöм моз! Граф Стаңислав сiзи сетiс меным револьвернас јурö, мыј менö кулöмöс моз кыскисны öшиңулас. Арестујтiсны „код јурөн тышкасöмыс“. А мöд луннас ешелонö да фронт вылö. Сени ме первојја позгас i сетчi рочјаслы.

Нуисны мијанöс Сибiрö, концентрационнöј лагерјасö. Вöли тајö дасвитöд во помын. Аззылим ми сени локсö! Комын вит ур салдатскöј лов вылö луннас! А офицерјаслы сiзим шајт. Салдатјас кулалисны тiфыс да шыгыс, а офицерјас i уснаныс ез вöрзöдлыны...

Секи воiс револуција. дассiзимöд восö ми катласим ни сетчö, ни татчö. А вот кызи большевикјасыд бостисны кодöс колö нокчимјасöдыс, секи i ми, пленнöјјас, щöщ-жö вöрны мöдим. Сурiс офицерјас пыс збој морт венгерец, лејтенант Шајно. Сiјö мијанлы вескыда шуи: „Жуглöј, вокјас, складјасö, бостöј прöдукта да обмуңдированије“. Ми сiзи i вöчим. Сöмын большевистскöј револуцијайд сетчöз ез-на во. Мијанöс i пыркöдыштисны. Шајноöс да мијанöс, салдатјас пыс јурнуöдысјасöс, јöртисны турмаö, кöсјисны суфитны војенно-полевöјöн. Но секи заводитiс мöдар путкыль ставыс мунны. Воисны большевикјасыд i мијан лагерјасöз. Ставнымöс мездисны. Мöдисны мiтингјас. Вот мыкöмында пленнöј i шуисны сувтны большевикјас дор. Чукöрмiс мијан сурсөн жынјөн, ез-кö унжык, венгерецјас, галичана... Унжыкыс кавалеристјас. Вооружитчим, сузöдим вöвјас. Бостим кар. Востим турма. Аззим Шајноöс да сылы вескыда вопрос: „Те-кö збылыс бур морт да прöстöј јöз дор сулалан, то бост команда да дејствуйт“. Лејтенантыд дыр ез мöвпав: „Рад старатса. Вайö,—шуб,—вöв да кык маузер“. I мöдим ми шырны господа роч офицерјасöс. I сещöма сiјö кажитчiс, мыј ме зон во жын вöв вылыс ег леччыв. Лејтенант Шајно војеннопленнöјјаскöд колччiс партизанитны салнöј Востокын, а менö кыскис матöжык гортлаң. Вужi ме Украинаö. Тани меным сiз-жö сурiс уж. Тышкаси, кытчöз немецјаслы лапаас ег сур. Мöдöдисны разведкаөн сiктö. Аззiс разезд. Бур, мыј ег бост öружiје. Вiстасi војеннопленнöјöн—важ документјас отсалисны. Кыз мырдөн перјi, мед гортö лезисны.

Пшигодскиј лантiс да пукалiс вöрзывтöг, јурсö муза öшöдöмөн.
— Мыјла те большевикјас ордад ассыд делöјасö вiставлан? Морт ме теныд тöдтöм, сöмын-на öтлаын кујим лун мунам. Вескалан коркö те ташöм сорнијаснад лок морт вылö да ачыд астö сген бердö сувтöдан,—назöник шуи Рајевскиј.

— Тајос ме тїанлы, мед енї доршасї.

— А мыј теныд меї? Тешкод те кушїмкї. Матыстчансї те, бытї, он сїї боксаң. Вај еновтам да водам узыны.

Арестантскїї пырїс рїмыд, лїныс їшїң сајын јїзлїн шыалїм. Кылї вїлі, кыї їшїңјасї швачкї зер.

— Ме тїанїс, Рајевскїј јорт, сїмын їнї тїдї, кор шапканытї пїрчїд. Кујїм лун мївпалї, кыс ме тїанїс азылы? Зев тї мунад своднїј интернаціоналнїј брїгадаса комїссар вылї. Сїмын местаыс тани тїанлы оз лїсав дајовныд мїд,—сїїїс шулісны Хмурыј јортїн. А буржыка вїїїдлыны тїан вылї—артмї їтїк морт тї сыкїд... Вот ме і вїстали, мед ен доршасї. Азыад, абу-нїн мї сещїм тїдтїмјас.

Рајевскїј нуммуни зор усјасас.

— Овлїны-жї сещїм їткод јїз. Сїмын тајї їткодлуныд їпаснїј, вермасны сор вылї їшїдны весшїрї...

Пшїгодскїј пуктїс кїсї Рајевскїј пельпом вылї.

— Енї полїј, Хмурыј јорт..., Ізвїнајтча, јорт... паңе Рајевскїј. Ме ег весшїрї вожын ов Краснїј армїаад — мыј-сурїї велалї...

Стїна сајын кыліс матыстчыс појездлїн грымган шы. Бара јїз чукїрлїн гїлїсјас. Кодкї востїс їзїс. Корїдорын — командалїн локыс горзїм. Арестантскїї ылкнїтїс быдсама частјасыс австрїјскїј салдатјаслїн чукїр.

Кор комната наїн чукїн тырї, немецкїј драгунјас пїдлалїсны їзїссї. Салдатјас лїсїдчїсны нарјас вылї, жожї, їшїң возї, јашщїк вылї, кодї сулалїс пызан пыдї.

Морїс вылас желїзнїј крест орїена збој кавалїрїст вїчлїс сїн Пшїгодскїјлы:

— Щїц-жї бїрынтчан, камрад? Те мыј, погонјассї ачыд пїрчїн алї теныд тајї сукїн сын оберыс нещыштїс?

— Ме — војенноплїеннїј. А тї мыј, ребјата, гортї? — нуммунонїмїн јуалїс Пшїгодскїј.

Кавалїрїст пыдї вочавїзїс јїфрејторскїј нашївкаа јон морт:

— да, бессрочнїј отпускї.

Гїгїр серїктїсны.

— Гортї, гычјасїс кыјны.

— Гїтырјас ултїматум сетїсны: онї-кї-пї вої, петам отставкаї.

Вот мї і термасам.

Пелїссаң кодкї дїзмїмїн буркнїтїс:

— Тыдалї, мыј термасїм. Вїсталї вїлі полковїј сїветным — мунны став полкїн. Секї ескїн тајї драгунјассыс сїмын ваїїм места колї.

— Ен шогсы. Мїјан воасны — отсаласны.

— Кор помїдтї кырїдас, розсї шапканад он тупкы...

— Војутїм-нїн, тырмас!

Зїкїз пемдїс. Салдатјас їзтїсны сїс, востїсны сумкајас да заводїтїсны ужнајтны.

— Пуксалїј, камрадјас, небїс шыгјалїд, — корїс Рајевскїјїс да Пшїгодскїјїс кавалїрїст, пуртїн консерв банка востїг.

Рајевскїј атїбалїс. Пшїгодскїј окота пырыс сїгласїтчїс: сїїї кык лун-нїн ез сојлы.

— Сїз-кї те Россїјаыс, камрад? Но кыз сен? Шуїны, овнысї оз поз. Збылї? — јуалїс сылыс олїма пехотїнец.

— Код сурїлы сен збылыс жар — фабрїкантијаслы, помешщїкјаслы да быдїнлы, кодї цар дырїї мї-кодїдем вылас ветлїс верїїмїн. Најїс болшевикјас сїїї топїдїсны, мыј најї муртса лїлалїны. Но, а работїїјас да

крестана, најотѡ војутѡны. Ачыд тѡдан, воѡны на вылѡ быд боксан,—повтѡг, некѡдыс вѡчыстѡг, зѡја вѡчавѡіс Пшѡгодскѡі.

— А сѡјѡ збыл, мыј болшевикјасыс помешѡікјаслыс мујассѡ бѡсталисны да сѡталісны крестаналы?

— Кыз те чајтан, муніс ескѡн сѡтѡг крестанѡныд сѡветскѡј властыс вѡсна војутны?

— А збыл, мыј болшевикјас пленнѡјјас вылын ізѡвајтѡны?

— Сѡрѡм. Офіцерјас лѡсѡдлѡны. А сы јылыс, мыј болшевикјаслѡн зѡн интернаѡнальнѡј брѡгадајас пленнѡјјасыс ем, тѡјанлы ез вѡставлыны?

— Вѡставлѡны кушѡмкѡ сен ізменѡікјас јылыс... Мѡјанѡс тајѡ обеыс шѡщ-жѡ ізменѡікјасѡн шуис.

— Кыз тѡ чајтад, мѡјанлы Венгрѡјаын мусѡ шѡщ-жѡ сѡтасны?

— Сѡтасны... кык метр судтаѡс...

— Кызѡ сѡјѡ оз сѡтны? А мыј вѡсна-нѡ војутѡ?

— Регыд-жѡ те воінскѡј уставтѡ вунѡдѡмыд. „Імператор вѡсна“...

— Но, імператортѡ, шуам, вѡтлѡмаѡс-нын,—гажаа серѡктіс кавалеріст, вѡмас бура ыжыд ѡантор сујѡг.

Пшѡгодскѡі ез колчы сыыс да пыр долыда нумјалис, кывзис салдатскѡј сорнѡјјассѡ. Кор банкаыс рекміс, Пшѡгодскѡі чышкіс соснас уссѡ, атѡѡалис кавалерістѡс да, некѡд дѡнѡ торја шыастѡг, јуалис:

— А мыјла тѡ, камраджас, ѡружіетѡг гортад мунад? Тазтѡ тѡјанѡс чукѡрјасѡн жандармјас ставнытѡ куталасны. Мѡдѡдчѡд ескѡ кымынкѡ ешелон ѡтлаын, офіцерјастѡг. Тани ѡтѡ камрад та јылыс вѡсталіс-нын. Вѡнѡвкаыд гортад пыр шѡгмас, кор ковмас вѡрзѡдны код-сурѡс... А то вот...

Рајевскѡі ѡѡјѡнік тракнѡітис сѡјѡс соскѡдыс:

— Њеуна кокнѡжыка,—польскѡј ногѡн шѡпнѡітис сѡјѡ.

Југдѡгас најѡс сѡдмѡдіс ружјеыс лысѡм. Ставѡн чеччыштисны, полѡгтырја сорнѡітисны.

— Мыј тајѡ?—јуалис Пшѡгодскѡі Рајевскѡілыс.

Сѡјѡ гѡгѡрвѡтѡг топѡдліс пѡлпомјассѡ. Мѡнут кыз мыгтѡ ставыс тыдѡвтѡіс. Прѡкладѡн жугѡдѡм ѡзѡсѡ тѡрѡдчѡісны кымынкѡ салдат і быд боксан кылісны рад гѡлѡсјас:

— А-а-а! да-ѡд тајѡ мѡјан—комын сѡзімѡд стрелковѡјыс!

Коскас тѡсака ыжыд кавалеріст шыасис гѡра басѡн:

— Чукѡртѡј раѡецјастѡ, камраджас! Ѳдјѡ! Мунам вѡзѡ. Мѡ тајѡ драгунѡшкајассѡ лыркѡдыштіс ѡеуна. Муртса ег мунѡ сѡзі да кывлім, мыј тѡ танѡс. Но, но, термагыштѡј!

Карса плѡшщад вылын најѡ торјѡдчѡісны. Пшѡгодскѡі топыда кутліс кісѡ аслас спутѡікылыс:

— Став бурсѡ! Ме-кѡ тѡјанлы мыјкѡ вылѡ шѡгма, то тѡ тѡдад, кыс менѡ аззыны. Став бурсѡ, паѡе Рајевскѡі!

Кымынкѡ восков бѡрын сѡјѡ бергѡдчыліс да шѡныштис кѡнас.

Рајевскѡі вѡчавѡіс јурнас довкнѡітѡмѡн. Пѡдвалѡ тѡдса пыранѡінын Рајевскѡі сувтис. Сѡјѡ кыліс, мыј волнѡутѡ. Дасѡітѡк во сѡјын сѡјѡс тас петкѡдісны кујѡм жандарм. Со тани, шупѡдјас вылас, сулаліс

Jadviga da kutyс kiodyс Rajmondos. Nolyd jandarm pošis сылы туйсö... Мыj накöд? Ловжаос-ö? Кущом тешкод—оз тырмы чорыдлуныс леччыны увлаң да таркытны öзöсас.

Но со сijö vossis. Пос куға ödjö kajö прöстöj кыом жакета ныв. Öзöс бара vossyštis. Тыдовчылыс челад jur.

— Сарра төт, кампетсö важан?

— Ферт-жö, менам рыжöjöj, ваја! Пöдлав öзöссö.

— Висталöj, тани олö Jadviga Rajevskaja?—лöна сорнытны зильмөн жуалис Rajevskij.

Нылыд сувтис.

— Rajevskaja? Oz... Сijö тани овлис кымынкö во сайын. Öни тани олö сапожык Михельсон. А Rajevskijjas олöны Краковскöj переулокын.

— Сиз-кö, сijö да сылөн пыс ловжаос?

— Jadviga Богдановна да Rajmond? Ферт, ловжаос. А ти мыj, важөн најöс ен аззылöj?

— Да, важөн... Ти он висталöj најö керкалыс номерсö?

— Ти-кö на dinö, то мунамöj öтлаын. Ме пыр асывяснас пыр авла Jadviga Богдановнала —ми сывкöд öтик мастерскöjын ужалам. Мунамöj.

Аскöдыс орччөн Rajevskij кылö каблукяслыс шы.

Сijö мунис ныв вылö вижödtöг, но сйн пельöснас кыjис сылыс төдны көсjana вижöдöмсö. Сijö jöзсö помнытлис первоjja вижöдлöмсаң, а таjö нылыс, кодöс фетинкаыс шуис Сарраөн, вежöрас пуксис зев jона. Гырыс сöд сijnас, көни вескода көзыд вижöдласыс быри пыр-жö, мыjөн сijö заводитис сорнытны фетинкаыскöд. Сijö-кö ескö ез вöv сещöм том (сылы, көнкö, дассиымыс-на абу унжык), позö вöли чajtны, мыj сijö мам таjö карапузыслөн.

Сылы вöли окота төдны Jadviga jывсыс да пи jывсыс унжык висталöм дорыс, но велалöм виччысöмыс ез лез жуасны. Көт медга сöкыдыс i угi пелпом вывсыс—сijö төдö, мыj најö ловжаос, но воан аззысöмгыс волнужтчöмыс соди. Кущом сылөн пыс? Зонмыслы-öд öни даскөкжамыс арöс. Сijö-нын версө морт... А Jadviga? А мыj, сылөн-кö мöд верöс? Öд колi дасöтик во. Кущом таjö важөн вöли! Он вермы шыбытны пелпом вывсыд таjö воjасылыс сöкыд олöмсö, кыzi он пышjы зорлуныс...

— Но, со ми i воим!

Нывлөн гөлöсыс мыла, небыд.

Сijö нöшта вижöдлис ныв вылад. Жакет код рöма-жö кыом шапочкасö пунктöма jur вылас шапитчытöг. Вескыд ныр, чорыд вижас мича парjасыслөн.

Сijö мыjкö жылыс муртса гөгöрвоёмөн нумjалис.

— А, Саррочка! Пыр локта...

— Ме абу öтнам, Jadviga Богдановна, тижанö гöст. Бурлун, Rajmond. Rajevskij pošti инмис журнас лaпкыд комната пöтöлöкö. Зик öтик öшин петис кущöмкö сараj стенö. Вöли пемыд да зескыд.

Jadviga вижöдлис.

Сигизмунд пöрччис сöктаммöм кинас шапкасö да наçöнык шуис:

— Бур лун, Jadviga.

Кымынкö здук Jadviga вижöдис паскыда востöм сijnасөн.

— Сигизмунд!..

Сіјо сыркјаліс веро́ссө сывјыштөмөн, бытто́ полис, мыј сіјөс сылыг бара мырдғасны.

— Мыјла-нө бөрдны, менам донаөј, мыјла? Со мі і бара өтланыһөс... Оз ков, Јадға...—шуалис сылы Рајевскіј.

Рајмонд сінсө леҗлытөд виҗөдіс бағыс вылө. Тајө сы јылыг виставлывліс мамыс куҗ рытјасө ыжыд мелілунон да радејтөмөн. Аслас вежөрын Рајмонд лөгөдіс міча образ бағыслығы, повтөмлығы, јонлығы, вескыдлығы да честнөјлығы.

Том морт сөләмын бағсө радејтөмкөд өтщөщ кыптіс мустөмлун на дінө, коді сіјөс преследујтіс, доріс кандалјасө, ыстіс каторгаө.

Том морт ез вермы аслыс бура гөгөрвоны, мыј сіјө „каторгаыс“.

Сіјө гөгөрволіс сөмын, мыј сіјө мыјкө шуштөм тор, кытыг шоча воыльлөны. Мамыс виставлывліс көнкө свет помас ылыса му—Сібір јылыг, көні лут көзыдјас, мунны поҗтөм вөрјас, лібө лымјөн тыр кулөм мујас. Со кілометрјас вылө гөгөр—һіөтік ловја лов. І вот сені, сіјө шуштөм інас, кандалө дорөм јөз пыдыг муыг перјөны царлы зарһі. Најөс виҗөны салдатјас. Сіјө і ем каторгаыс. І сені сылөн бағыс...

Мыјдта сінва кістіс сөтінка мамлығы шог вистјассө сы јылыг кывзіг, коді көсјіс сөмын өтікөс—корысјаслы да гөҗјаслы шуда олөм...

Кодлы-нө, ез-кө пысылы, верміс виставлыны мам аслас бырлытөм шог јывгыс, аслас калечітөм том олөм јывгыс, сы јылыг, кодөс сіјө ез дугдыв радејтны да виччыгіс став тајө куҗ војассө.

Асгыс став чөжөм-виҗтөм мелілуносө вужөдіс сіјө том пыс вылө.

Том морт быдміс чуткөјөн да мукөдјаслығы страдајтөм да шог гөгөрвоысөһ. Сіјө вөлі мамыслы җік өтік гаж, сіјө сөмын пінас і оліс. Коліны војас. Сөтінка пөрі јон мортө. Унаыс, сы вылө виҗөдіг, сіјө каҗтывліс асгыс томлуносө, сіјө кадсө, кор Сігізмунд воыльліс сы дінө аҗыслығыны сещөм-жө том да міча. Кыҗі ругајтчіс сы вылын олөмыс...

Медеа бур војассө овны другтөг, төдны быд часын, мыј сіјө страдајтө... І со сіјө воіс, бағ да верөс. Җор да суров. Плешас кык чуқыр, бытто́ саблаөһ кучкөм тујјас.

Бағыс жужыджык пігыс. Сіјө јон. Рајмонд кылө тајөс кі серҗыс, коді сывјыштіс сіјөс пельпомјасөдыс.

— Тато, мусаөј,—наҗөһык шопкөдө сіјөс.

Сарра виҗөдіс став бөргеыс. Сылы ез вөв лөгыд, мыј тајөс аҗыліс. „Со сіјө кущөм, Рајмондлөн таінственнөј бағыс... А ме өб пөшти гөгөрвоі,“—аслас друҗјасыс вөсна радлөмөн, мөвпаліс сіјө.

— Јадвіга Богдановна, ме котөрта, а ті колччөј. Ме вистала, мыј ті вісмід,—һөжјөһык шуіс сіјө.

Јадвіга воіс асас.

— Ак да, мастерскөј... Виччыгышт, Саррочка. Меным оз поҗ колччыны—талун-өд Шпілман щөктіс міјанлы текөд мунны Могелһыцкіјјас ордө. Ме-кө ог лок, сіјө менө вөтлас...—Сіјө бергөдчіс верөсыс дінө да шөпһітіс, бытто́ правдајтчіс:—Прөсөйт, Җігмунд, меным колө мунны. Меным аслым колө мерајтны да сдајтны дона заказ. Ме воа кыҗкө воҗжык... Но... Рајмонд теныд ставсө висталас... Господі! Збыл өмөј те воін?

Порог вылас сіјө һөшта өтчыд кутліс верөссө да пөддаліс өҗөссө.

— Тајо нылыс—тијан бур тѳдса?—ѳдјѳ жуалис Гигизмунд пыслыс.

— да, батѳ.

— Суѳд најѳс да вѳстав мамыдлы, мед менам воѳм жылыс ѳи сѳјѳ, ѳи тајѳ нылыс ѳекодлы ез вѳставны.

Рајмонд гѳгѳрвоис да ѳдјѳ петис комнатагыс.

Кор сѳјѳ бѳр воис, багыс мѳвпалѳмѳн пукалис пызан дорын, ки вылас зор јурсѳ лѳзѳмѳн. Сѳјѳ вѳѳѳдлис пыс вылѳ да ѳуммуни суров мелѳлунѳн. Рајмонд сулалис сы воын, ез азы кывјассѳ.

— Ти, кѳнкѳ, сојны кѳсјад?—наѳѳник жуалис сѳјѳ дырѳн.

— Кѳсја. Сѳмын ен шу меным „ти“.

Бара чѳв усе. Најѳ вѳѳѳдисны мѳда-мѳдсѳ. Пыс тѳдис бат јывгыс уна, но багыс пыс жылыс—ѳинѳм. Гигизмунд Рајевскијѳс повѳѳдлис тајѳ тѳдтѳмлуныс. Мыѳн олис да мылаѳ кысгис тајѳ ыжыд том мортыс? Кызи артмас налѳн мѳда-мѳд вылас вѳѳѳдѳмыс? Лоѳ-ѳ сѳјѳ сылѳн другѳн да отсасысѳн, али колас ѳтдорѳн, бокѳвѳјѳн, кодыс колѳ зѳбгасы, кызи и обыватѳл-сугедјассыс? Кызи и пыр, Рајевскиј бергѳдчис ѳпасностлаѳ чужѳмѳн:

— Пуксы, пѳѳ, вѳставлы, кызи ти олид...

Рајмонд пукгис пызан сажѳ, падмѳмѳн ѳумјалиг. Багыс вѳѳѳдис сѳјѳ нывлѳн коѳ ѳебыд вѳзјаса мѳча чужѳм вылѳ да зумышмис. Сѳјѳ коргис мужество тајѳ чужѳмгыс да сѳмын лѳз сѳнјассыс здук кежлѳ кыјлис мыкѳ колана тор.

— Мыјсаѳ заводѳтны, бат?

— Те велѳдчан?

— Ог, кујим во-ѳин, кызи ме помали карса школа. Воѳѳ велѳдчыны ег вермы—мијан ез вѳв сѳм. Мама кѳсјис, но ме ег мун сы вылѳ, мед сѳјѳ вургис суткинас кыз час. I ме кути ужавны Баранкевич сахарнѳј заводын...

Комнатаын лѳѳ. Кылѳ сѳмын, кызи ѳтмоза точиктѳ часи.

— Те ме вѳсна талун ен мун заводас?

— Ег. Ме кымынкѳ тѳлыс-ѳин сени ог ужав...

— Мыјла?

Рајмонд повѳѳмѳн вѳрѳѳдчис.

— Менѳ вѳтлисны заводгыс.

— Мыыс?

Рајмондлѳн сѳнјасыс топалисны.

— Најѳ сетисны меным свѳѳѳѳѳство, мыј менѳ вѳтлисны складјас грабитѳмын участвујтѳмыс.

Рајмонд лаѳтис, кор азыс, кызи топалисны багыслѳн сѳнкымјасыс.

— Но тајѳ абу збыл, батѳ! Тајѳ лок лѳж! Ми сѳмын корѳм мынтыны мијанлы квајт тѳлысса ужыс. Рабочѳјјас бѳрјисны депутацѳја Баранкевич дѳнѳ, томјѳз ыстисны менѳ. Баранкевич горзис мијан вылѳ понјас вылѳ моз да вѳтлис. Контора воын мијанѳс вѳччыгис заводыс зѳннас. Ми вѳсталѳм, кызи мијанѳс примѳтис кѳзаѳн. Но, тани и заводѳтчис. Кор ѳемецкѳј охрана кутис мијанѳс разѳдны, ми разоружѳтим сѳјѳс да мырдѳѳим пулемјот. Щѳктѳм кассѳрѳс мынтавны жаловаѳѳје спѳсокјас куза. Кор сѳмыс кассаас ез тырмы, то востѳм склад да щѳктѳм кладовщѳиклы сетавны быдѳнлы сѳм пыѳѳѳи кујим мешѳк сахарѳн. ѳекущѳм грабитѳм ез вѳв. Ми важ салдатјаскѳд вѳзим улѳчсѳ ѳемецкѳј драгунјасыс. Баранкевич уѳѳѳѳѳма корны најѳс тѳлефон куза карыс. Кор ми лыјлим став лѳнтајассѳ, то разѳдчим. Но пулемјотыс ѳемецјаслы ез сур, ми сѳјѳс зѳбѳм наѳѳежнѳј местаѳ...

Рајмонд лаѳтис. Багыс мѳвпалѳмѳн гартис уссѳ да ѳумјалис.

— Мы-нõ вõлі сесса?

— Сесса Һемецјасыд сахарсõ быдõнлыг мырдәлісны. Унаõс арестујтисны, а мукõдјассõ Баранкевич вõтліс, кõпејка мынтытõг. Меным да мукõдјаслы, кодјас вõліны делегацијаас, администратија сетис волчјей билетјас. Но ме, батõ, весиг пунт сахарег бост. А Баранкевич меным ез мынты со кõкјамысдас марка. Тајõ зõн во жыңыс...

— Бур, пиук. Те менõ кықкõ тõдмõд тајõ пулемјотчикјасыскõд. А õнi вай сојыштам, ем-кõ мыјкõ.

— Прõстит, тато, сõмын селги...

(Возõ лõд-на)

Комиõдiс Изјур Иван.

NO PASARAN!*)

Ог төд ме тiжан кыв,
 Испанiјаса вокјас,
 Ег аҗыыв тiжан дона мулыс чужомбан.
 Но тајо кујим кыв
 Кыз гым ме дiнөз локтiс:
 — No pasaran!
 No pasaran!
 Быд асыв—radio
 Мем сетө вына јуөр...
 Век воҗо муно вежонјаслөн лыд...
 I кызи кыз во сајын
 Мiјан краснөј Пiтер—
 Җик сiҗ-жө сувтiс героическөј Madrid.
 No pasaran!
 No pasaran!
 Мi өнi төдам дон
 Ас, вөльнөј, чужан мулыс,
 Мi гөгөрвоам—мыла тајо тыш.
 Мi төдам, мыла
 Јармом враглөн пула,
 I штык i бомба тiжан воҗын ныж.
 No pasaran!
 No pasaran!
 Мед потөны снарадјас
 Ыжыд, шуштөм шумөн,
 Мед вевтө шонди-муос порок щын.
 Тi көсјад течны шуд
 Ас, дона, гажа муын
 I тајо көсјөм—медса ыжыд вын.
 No pasaran!
 No pasaran!
 Мi важөн төдам збыл—
 Мыј шудыс шедө тышкын.
 Куш кiөн сiјөс, гутөс-моз, он кут.
 Мi кыз во сајын
 Врагөс җикөз чышкiм
 I вөлыс аҗрим олөмыслыс шуд.

*) Оз венны.

No pasaran!
No pasaran!
Mi bogtčim ovny
Sömyн кыз во саын,
Кор вежим важ Россіјалыс тујвож
I сексаң мијанос
Век воџо нуџ Сталин—
Став честнџ јџзлџн радејтана вожд.
No pasaran!
No pasaran!
I џни, сен,—
Кџн лымја Пірінејјас,—
Џик сіз-жџ паскалџ выл олџм вџсна тыш.
I секи,—ескам ми,
Ас вірын регыд вџјас
Став мірџс, ловнас, пежалыс фашизм.
No pasaran!
No pasaran!
— Испаніја!
Mi ыстам теныд чолџм!
Те верман! Враг тенџ оз вен!
Mi тіјанкџд—
Испаніјаса вокјас!
I мијан тікџд гџрџзасіс став нем.
No pasaran!
No pasaran!
Madrid оз ус,
Испаніја оз сетчы!
I регыд вџльнџ муын краснџј флаг
Кыз шонді җірдыштас,
I гажџдас став немсџ.
Оз інас сетчџ враг!
No pasaran!
No pasaran!

Свердловск,
Февраль 1937 во.

ЧИСТАЛОВ ТИМА ВЕН

„НЫВ ГЕТӨМ“

(Гөтрагөм-котрасөм)

Важ комі олөм бытыс театрын петкөдлөм вылө вит сценкаа,
пролога да епілога опера-драма

...„Гөрчәләма көрт ещөн,
јансалөма ыж ещөн“.
(Бөрдөдчан кывјыс)

... Историческөј кад бостөма 1880—90-д војас да 1900-д војас—
(конец XIX-го и начало XX-го столет.). Секса олөм-быт комі крес-
таналөн.

Паскөм (костумировка):

I. Корасыс, бөрдөдчыс аһ, вежај-вежаһ да баһ-мам важжык пө-
лөс вөччан паскөмаөс: „нанка“ да „кітајка“ дөраыс шушун, либө ас
мічөдөм дөраыс шушун; виж да веж јуркөртөд чышјанјасаөс; гөрд
пышина көтіаөс; сера чувкіјасаөс; тугја-табја шөрт вөһјас...

Виж кожа суртук да гач, кумач дөрөм, ас сера дөрөм, бобрик
шапка, (скөбаа јурсі), лаз, шабур, „вөралан“ шапка, сумыс тасма, ној
чөрөс, вижа кушак, бива да мукөд сешөм пөлөс көлуј.

II. Бөрдөдчыс нывјас да кольпалыс зонјас выльжыкса (1900-д војас-
са) паскөмаөс—(сітеч-дөра көлуј): таска сарапанјас, ковтајас, сер-
лөдлөм сосјас, сера-вижа чувкіјас; сикөшјас, чуңкышјас, ісергајас...

III. дозмукјас: час, јандова, гыр, гыпан, біпеш, тујис, чуман
да м. т.

ВОРСЫГЈАС:

(Јөзкодальејас)

Муныс ныв—(мырдөн сетөмөн) ар 18-а.

Бөрдөдчыс аһ—(олөма дөва) шог чужөма.

Бөрдөдчыс нывјас—(щөщјајас нывлөн) 8—10 кымын.

Мөскорсысјас—(најө-жө).

Корасыс—ар 50, шап, озыржык паскөма.

Нывлөн мам—ар 40—45.

Нывлөн ај—ар 50.

Вежаһ (нывлөн)—ар 40.

Вежај (нывлөн)—ар 45.

Гөтрасыс зон—ар 18—20.

Сылөн вежај—ар 50—60.

Дружкајас: ыжыд дружка, шөр дружка, којмөд дружка, зола
дружка („пон бөж кералыс“)—кызсан 40 арөсөз.

Зонлөн вежаң — ар 50.

Нывлөн чожиң (униң) — ар 50.

Нывлөн посні чој-вок (2—3).

Сигудокөн ворсыс.

Мод ворсыс (талланка либө „кыксода“ гудокөн).

Зонјас (кольпалысјас да пірујтысјас).

Бокө колөм зон — ар 20.

Пірујтысјас (мужікјас, бабајас).

ГИЖӨДЛЫ „БУРГИӨМ“ КЫВ

Теныд,

Мезмөм нывбаба-аң;

Теныд,

Нывјура-ө, верөса мам;

Теныд,

Ужалыс өнија аң...

Теныд—

Пемыд

Важ олөм жылыс

Поетсаң тајө

Лоас мед даң!..

Тенсыд

Шог образа вујөртө

Сөлөмын новлөдлі дыр,

Медым тенад сінва-пыр,

Ыжыд нимтө ыждөдліг,

Кыпөдны важ вылө лөг.

Кодлөн олөмыс вөвли:

„Доля ты, долюшка женская,

Вряд-ли труднее сыскать“....—

Кыз горөдліс шога

Народник-поет.

Кодлөн олөм-вылөм

Вөвли—сінва сылөм,

Kodөс кывзіг

Ытва-ваөн

Ојдлө сөлөм!..

Ен аззыв те

Законсаң правдасө,

Ен имітлы

Олөмас правасө.

(Сөмын те корслім

Судбатө ассыд

Вөтыс да көклыс).

Тувсов вој куза

Нывјурөн зорзалан кад,

А воҙө—пемыд,

Арга вој куза,

„Бабајурөн“ олөм-ад:

—„Көрт ещөн көрталөмыд,

Ыж ещөн јансалөмыд“...

Ез шедлывлы теd

Јенсаң, ни сарсаң,

Ни оласногсаң:

Тенө законыс

Гөгөрбок дорліс,

А јенмыс да вичкоыс

јорліс...

І деспот-верөс,

Сылөн ез вөв серөс:

Тенө—

„Көрт бөчкаө јөртліс,

даскык томан сајө

Јигнавліс-томнавліс

да жужыд јирө

тупылтліс“...

І новлөдліс олөмыс тенө:

„Лун төлыс бостіс-да—

Вој мореө нөбөдіс,

Вој төлыс бостіс-да—

Лун мореө нөбөдіс,—

Море-гөгјас сујіс“...

Те пышкө „поздысліс“ шева;

Теныд көвјасліс вомізі;

Теныд і шедлывлі

Шыблалан-вісөм...

Олөмыд тенад вөвли—

Ыжыд кослунја візі;

Өні-нө славнөј,

Ыліө нималан,

Стаљінскөј

Епоха кадө,—

долыда віҙөдан воҙө.

І тенө ыждөддлiг,
Тенад сiнва-пыр мi
Кыпөдам важ вылө
Куслывтөм лөг!
Тақикөн—
Важсө мi сералам,—
Вужжассө кералам
„даскык лагiра черөн!..“

(Косөдышт сiнлыстө,
Вештышт руторсө
Аслад сiн воґыс,
Нывбаба-аң.
Тажө—колөма,
Тажө—абу-һин,
Тырмас-һин—шан!).

I.

ПРОЛОГ

Мөскорганінын

...Важ тыла ерд. Гөгөрыс вөр—козпујас, нывпу да кыз-пiпујаса рас... Мөскорсы-
јас, ныв чукөр (вiтө-квајтөн), котөрөн-сорөн петөны ерд вылө. Кодсурөлөн көтi шај-
подныс сојкусынас, кодкө сумөд наберушкаа... Кашкөны. Сувтөны. Пелјас торгөдөны
—кывзысөны. Ылын-ылын көникө мөс жыңјан шы кылыштө: „тун-тон... тун-тон“..

— Енлөј!—горөдлө-өлөдө өтi ныв.

— Тајө—мијан,—шыасө мөд.

Сесса кылөны мукөд жыңјанјас—трангөны-брангөны... Нывјас чепөсјөны жыңјан-
јас шыө. Өтiк ныв колөма бөрө,—котөрөн вужө ерд (сцена) вомөн, сувторкерлө
муртса кывзысны да котөртiг мозыс горөдө:

— Ен колөдөј!...

Ерд вылын некод ез кол. Лөн, сөмын көклөн кылө нор көкөм. Здук мыґи
кылө чуксаөм:— „Ее-ууу?!“ да сылы воча ылынжык — „у-у-у...“

Петө ерд вылө өтка ныв. Сiґ-жө кыңулас шајподыс. Музөм шог чужөма. Пуксө
шомасөм колода вылө. Ышловзө сөкыда.

— Колiсны... Меед... Ог вош... Суөда...— вашкылөмөн шуалө аслыс.
Лөн. Матын көкө көк: „кук-ку!.. кук-ку!.. кук-ку!..“ Көникө ылын кылыштіс
мөс бакөстөм—„баа-ууу!“, да мөдарын чукөстчөм мөскорсыслөн:— „у-ууу!?“
І бара лөн. Сөмын көк нораа көкө.

Нормө ныв. Сувтө, чатөртчө да гораа сөлөмсыс, куза чукөстчөмөн, сылiг моз,
јуалө:

— Кө-көдө-чојө, көкө-чојөј!Уґ да вөтаґ да вiґтав—кымын во-һин
ме верөссајө ог му-у-ун!?“

Көк лөнө, сөмын кукһитыштіс жынсө—„к-ку...“, ыштө вiндiс, да лебзiс мөд
пујылө.

Һуқырмунө ныв, јурсө кыпөдлө, вежалан сiнјасөн вiґдө көк вылө да сөлөм-
сыс шога шуалө:

...„Коңөрөј те, позтөм көканөј!..

Мајбырөј, теөј көкөј!

Пыр-на вөд теd ас вөла...

— Коңөрөј-дај меөј.“

Ҷикөз нормө, сiнваыс доршасө-петө. Пуксө бөр колода вылө, да бөрдыг тырја
сылө:

„Шондiөј, мамөј-дај

Вердысөј-енөј!..

дыр вöд ковлöдлин-дај
 Шудтöг рöдитин...
 Матö вöд көсјин
 да ылö тај сетин.
 Ыли землаö,
 да уна семјаö.
 Нол ена-нылö да
 даскыкöд тужö...
 Öтк во оли
 да мамöс ег аззыв.
 Мöд восö оли
 да мамöс ег аззыв.
 Кojмöд во оли да
 гöститны муні.
 Куз вöра инті,
 да паскыд ерд вывті...
 Мам воча воис, да
 Мам—нылöс ез тöд.
 — Шондiöј, мамöј-дај
 Ен öмöј-нö тöд?
 — Вердöмöј, дiтöј-дај
 Көн југыд вiрыд?..“

Кöтиыс усö кынаувыс. Оз вермы сывнысö воэö, сыркжалö бөрдö..

(Занавес)

II.

КОРАСÖМ

Гöла (либö шөркоддем) олыс крестанилөн керка пыщкöс: нолпельöса (квадратнöј) кык öшиң, којмöд „краснöј“ öшиң ыжыджык, шöрас; пöлаз, паччөр, гöбöчвыв; жаж-јöз лöсалöм стен (вылысыс лöсавтöм), туплöс керја јiрк, паскыд (черөн лöсалöм) жож плакајас; пемыд „јенув“ пельöс; көщас, пачвоз, сор; гöгöрыс—лабич, öтк жек (бöртöмулöс), порогулын сулалö гыр да с. в. Јiрк бердын вылын пишщалјас,—паччөр öшиңсан југөр усыштö сетчö. Зоннасö керка пыщкöсыя рöмыд.

Керкаын мам да сылөн челад: невеста ныв, 2-3 поснижык (ар 7—10) детина-ныв öшалö потан,—кага бөрдö, мам сылö-öлöдö:

-...„ Öввö, öввö, öввö...
 Уз-нын зарни пиöј...“ да с. в.

Челадјас вылö горöдлö корсурö (најö көщасын ворсöны дурöны-да):

— да öвсылöј-нын тi, сојенмогыс!

Кагаыслы он лезöј унмовсыныс.

Челад оз öвсыны.

Ныв пукалö „краснöј“ öшиң дорын да швейка вылын вурсö.

Пы р ö к о р а с ы с. Пыриг мозыс-на порогулыс пөрöдö гыр. Сесса ыжыда (паскыда) пернапасасö. Нужјöдлана шыасö:

— Оланныд да выланныд! Туанныд-быдманныд!

М а м. Локыв-жö, лок!. Шојччы, сватта, шојччы...

К о р а с ы с. Јiрк жож да стен вылö виэöдлiгтыр паскыда (важнöја) пуксö жож-кузмöс коник лабичö (либö көщасö).

Челад јöз дырјыд, лөнöны.

Корасыс ыжыда ышловзб.

Чөв... Кага потанын унмовсис.

Ныв гөгөрвоо да келдөдөм чужомон терыба петө. Печкан (швейка) „гол“-усб жожб.

Корасыс (*вашитб мамлы*): Но-ко, сватта, вай челафтб ыстыштылы регыдик...

Мам (*челад-яслы*). Но-ко, петавлбј ті ывлаын ворсыштбј... Мунбј, мунбј...

Керкаын лбнб, сбмын лажкан зуртыштылб.

Корасыс. Ме ескб зев ыжыд да паскыд могбн тіжанбз-да...

Мам (*повзиг моз ыштб*). Мынб, бласлб-крістос, сешбм ыжыдыс суис?!..

Корасыс. Ыжыд... Кыз шусывлб: „шом-пб вбјб, із кыптб“... (*Мбдарб бергбдчыштбмбн гусбнбк шбпкыштб аслыс, сбласбг-пбласбг тырјб*: „тпу, ен сббав, мутббј, тпу, ен сббав, омблбј...“ *Сесса горажыка*): Ме ескб локтб... Менб ескб ыстисны тіжанлыг медыжыд ізнытб пызан сајсыныд кыпбдны-да...

Мам (*ышловзб да лицемеритбг моз*). Оог тббд бара, вермам огбј сіјбтортб... (*Кост*). Ыжыд-вбд сіјб ужыд-да...

Корасыс. Ыжыд, ыжыд, сватта. Некод оз шу, мыј збла... Но мунны позб сы сајб, жбнбкыс, мајбырбј, шогмб,—быд уж вылб гус: „вбр-пу јылыг лезб“, кыз шуасны, і „вапыдбссыс-пб кыпбдб...“ А овмбсныс! (*ошјыбгтыр*)—нбл лыстан мбсныс, да дасвіт шыран ыжныс!

Мам (*јандыбгтыр аелас гблунгыс*). Сізнас сіјб сіз... Ылб нб-малбны...

Корасыс. Нбмалбны бара,—быдторнас, асланыс ембурбн. Абу сіз-таз: гбрныс—кбртнбрја, агасныс—кбрт пбна.... Позб, мајбыр, і мунны... јукыс-јансбдыс некод абу.

Мам (*аслас абутбмгыс јандыбг*). А уна-б-нб ескб коранныд?.. Уна-б вбјпанныд козінсб?..

Корасыс. Козін... Абу уна...—(*чун вылас лыдбгтыр*): Комын вбт шайт сбм, мбс, кык ыж, чалкосув выл вбз, пудовнаув кбза му... Чувкб-кепыс б гоз, кузчышјан вбтб-квајт... 5 берд дбра, дукбс, пас...

Мам (*ышлолалбг*). Бласлб-крістос! Зев-тај уна... (*Корасыс мамкбд донјасбны-артаббны*).

Мам (*ныкбб*). Кытыс-нб мбјанлы сымындаыс?! Мбсным—бтбк, мбдыс сбмын јалавич-на; выл вбзным ставыс нбл чалкос і ем; ыжным—кујбм, а еща ыжнад ічувкб-кепысыд абу зев уна... да содтбд ковмас-на поп-факлы козін: кујбм кепыс гоз, кујбм чувкб гоз, кузчышјанјас, вбнјас... Ок, уна ковмас...

Корасыс. Да, мынб те, сватта, кушбн бмбј кбсјан сетны нывтб еташбм бур овмбса семјаб?! Јандыс... Теныд чест вбчбны, а те сізі артасан.

Мам. Пасібб, сватта, бур кывјыд вылб, но мб ог вермбј сымындасб. Мбссб-нб позб сетны јалавичсб, а лыстантбгыс збла каганад да поснб челафнад колчыны ог вермбј. Вбзсб—чалкосувтб быт. Ыжсб-нб мед, бтбк баласб позб... А мукбд кблуј, мыј вермам, огб кутбј,—мыј чукбрмас, пуктам.

Корасыс. Серт ескб ті зелбдчанныд-да... Но мыј-нбн сесса ті-јанкбд вбчан. Ещажык-жб ескб-да...

Мам. Кушбм алы, со батушко, кутбм, ем-кб-да!.. (*Косттор*).

Корасыс (*недыр мбвпалбм ббрын*). Вай инб кб орбдам да јенлы

јурбітам, мыј сесса. (Јурбітоны да кі ородоны; корасы мододчо код).

Мам (*термасіг*). Но, сещом регыд, да нином гоститтог!? Ок, ме јој... Сымында-жө і гогөрвоі. да шуны-кө, нином-на мијан лөгодтом гоститоданторјыс... Віччыстогыд... (*Одјө вајө јандоваон ырөш*).

Мам. Вај көт ырөшсө-нин јуышт!..

Корасы (*бөр пуксывлө да јүө*). А нылыдыг ег-і јуалөј— мунас оз?

Мам. Пондам-тај јуасны.

Корасы. да көн-нө сіјө? Кытчө пышјіс? Тани вөлі-да...

Мам (*візөдалө өшінөд*). Со-і батыс локтө...

Корасы. Аззывлі... Онтај асывнас воғ-на вөлі мунө чера да кокана... Век зілө...

Мам. Мыјкө-тај пыр ветлө, му вөчө.

Бат (*пыріг моз, пыркөдчө, лазја*). Но і зерыштіс-жө! — шортпом-тог көтөдіс!..

Корасы. Зер — сіјө бур...

Бат (*кағалө корасыөс*). Но, гөста-тај вөлөма... (пөрччысө).

Корасы. Гөста... кушөмкө.

Мам. Кығ-нө абу гөста! Медса донаыс-на-а... да вот-тај мијан нинөм лөгодтом-а.

Корасы. Бөрын гөститам... А нывныд сігі езі петкөдчыв?

Бат (*лөгөдчө петны, пөрччыс-да*).

Корасы (*чужөмсө вөчлө*). А ми лөгөдчим-нин сваттакөд...

Бат (*петіг моз, сувтовкерлө*). А мыј сесса—јен да бур шуд!

Мам (*чепөсјө посвоғө нылысла*). Чукөстө кылө: „көн-нө те нылө? Лок-нин, віччысам!“ (*Оз шыас*).

Бат (*регыд бөр пырө, вель сера дөрөма, пуксө көщасө да каллансө пестө*).

Мам (*пыріг мозыс*). Вот і сівө! Ујлаыд көзөд гуө зөбсөма! Челаф-нин вісталісны, не најө-кө ег і аззы: „улыс кумө-пө пырө-тај вөлі-а, петөмсө-пө ег аззывлөј“... Пырі да сені і ем! Бөрдө... Өз лок. Мун те, бат, петав да јурсікучікөдыс кыскы!

Бат (*боетө тув јылыс кыз сумыс тасма да петө*). Пыраас!..

Корасы (*сајкалө, кватитчө*). Но, ме сесса мунла... Ті асныд-нин кықкө нывнытө чегөј. Сорнітны, кі кутөм јылыс да мыј-да, коржык, —ме пыравла-на аскі...

Мам. Воғлаң, сватға, воғлаң! Ен сівіт.

Корасы муніс. Недыр мыет кылө бат пыртө нылөс. Ныв горзө-бөрдө, оз пыр. Бат тојыштө өзөсөдыс нылөс керкаө. Ныв ускөдчө батыслы кок вылас.

Ныв. Батөј да батүшкоөј. да ог, міса, ме мууун сы сајө... (*Тупласө, бөрдө*).

Бат. Он мууун?! Мунан! (*ырыштчө тасмаон, зымнітө*).

Мам. Кодөс-нө те сесса віччысан? Кушөм корольөс?

Ныв (*ускөдчө мамлаң*). Некодөс ооог! А сы сајө ог мун... Мамөј-матушкаөј! дорјы-жө, дорјы!

Мам (*скөрыс нещыштчө ныв діныс да ускөдчө потанлаң садымыс кага дінө*).

Ныв бара ускөдчө батыслаң.

Бат (*ырыштчө тасмаон*). Мунаан!..

Садыс потанын кага, бөрдө. Пырөны челафныс да бөрдігтыр паччөр серөгө кајоны... Ныв тупласө жожын. Зык... Ојзөм. Бөрдөм кујімладорсаң.

(Занавес)

БУРГИӨДЧӨМ

ВЕЖАҢ ОРДЫН

Корасөм (күкүтөм) бөрын ныв ветлөдлө рөдвужыс ордө бурсиөдчыны (бөрдөдчыны). Гөститиг моз, ныв чукөрөс бостас да воыгелө: вежаң-вежај ордө, чожиң-униң ордө, ем-кө мунөм чој—сы ордө і сизі воө, медбөрја мунам (веңчајтчан) лунөчыс. Рөдвуж козналоны (пөдаритөны) нылөс бурсиөмөн: новлан көлујөн, дозмукөн, сојан-јуанөн. Сені невеста-ныв аслас матыса пөдруга нывјаскөд бөрдөдчөны, сылөны, гөститөны. Локтөны сыліг тырји, мунөны сиз-жө сыліг тырји. Муниг моз мукөд дырји пуксасны кытчө-кө гажанө—вадор кырјылө либө мича веж луд вылө да сен щөщ бөрдөдчөны-сылөны.

ВЕЖАҢ ОРДЫН

Сешөм нога-жө керка пыщкөс, кызи і гортас нывлөн, сөмын пелькжык. Вежаң олома аң, виңчысө бөрдөрчысјасөс, лөсөдчө-пелькөдө керка пыщкөс, лөсөдө пызан. Ывлаын кылө нывјаслөн сылөм:

„Сускин-сајын

Менам вөлі...

Менам вөлі —

Өтик вөлі.

Өтик вөлі

Муса мусук.

Ме сы дінын

Олі-вылі.

Олі-вылі—

Шуда вөлі.

Јансали дај

Шудтөм лоі.

.....

Өшинулын сылөм шы лөнө. Пырөны ныв чукөр (8—10 кымын), накөд ныв (невеста пу) да бөрдөдчыс аң.

Вежаң (мелиа). Локтөј-жө, локтөј!

Нывјас пуксалөны лабиңјасө. Ныв аслас матыса пөдругаыскөд пуксывлө первој торјөн (конік лабиңө): виөдлө гөгөр жалтан сінјасөн керка пыщкөссө, мунышто жој куза да бөр пуксө. Нормө сөлөмыс, лејчысө пызан дорө да гусөнік бөрдө. Вежаң јукталө нывјасөс сурөн. Сесеа казало вежанылыслыс бөрдөмсө да сылөмөн јуалө:

— „Мыјла бөрдан, муса нылөј,

Вистав меным, сөлөмшөр?

Мыјла тенад сосјас вылө

Сінва кіссө һөжјөнік?..

Ныв (сиз-жө сылөмөн вежаңсө кутліг-зигөдліг тырји):

„Төлыс бөрын, вежа лунө—

Верөссајө мунны мем.

Но мен һе сы сајө мунны,—

Мустөм сајө сетөны..

Со мыј вөсна бөрда-шогса,

Сінва кіста гусөнік“...

Вежаң (бурөдө сјөс, оз щөкты бөрдны): Но, бурас, нылө, бурас!

Ныв бөрдыштө-на, сесса сінјассө коссөдө да ышловзө.

Вежань (лөссөдө-корсө нызан. Вајө сур да јукталө ставнысө).
Вај, пукыштөј медбөрјасыс да сылыштөј!

Нывјас пөрччысалөны да пуксөны ныв гөгөр. Ныв вевттысө чышјанөн да ырөс-тө-бөрдзө. Бөрдөдчыс аң заводитчө нора бөрдөдны:

...„Важ моз-на вөд меј локті
Ыжыд рөдова ордө,—
(кутлө да зигөдлө вежаньсө).

Јуастөг да вистастөг...
Њекодыс-нај повтөг,
Њекодыс јандыстөг.
Батушкоөј чін куза,
Матушкаөј ласт куза.

Кыҗ ныв-на вөд локтіс
Гырыса да поснїда,
сас ныв-на вөд локтіс
Щөщја быдмөм чојјасөј.
Вит ныв-на вөд локтіс
Өт-јөзнајасөј...
Озтус-на вөд локтіс,—
Озтус југыд вїрөј.
Намїр-на вөд локтіс,—
Намїр небыд јажөј...
Көчгөн-на вөд локтіс,—
Көчгөн жежыд јажөј.

Тагкољ-на вөд локтіс,—
Тагкољ кокныд јурөј.
Јурвыл-на вөд локтіс,—
Јурвыл југыд сезөј.
(Бөрдөдчыс тонсө вежө).
Кымөртчыны пондїс
Њөтчыд вешјывтөм вылө!
Југыд шондїөј, менам
Олан-вылан инјасөј!
Туан-быдман инјасөј,
Красујтчан инјасөј;
Колны-жө барај пондїс
Њем овтөг, да ъем төдтөг
дај ъем красујтчытөг.

Југыд шондїөј, ныв вөлаөј,
Ыжыд вөлаөј менам!
Ныв долыд олөмөј,
Ныв јурөн вылөмөј...
Гаж серті ветлөмөј,
Тувсов вој кольлөмөј,
Арса вој пукөмөј.
(Сы бөрын бөрдөны—„Көк“).
Көкөј.
Көкөј-на вөд те, көкөј!
Парма шөр, көкөј!..

Меджужыд коз жылас көкө.
Жагшор-на вөд көкөј,—
Медлащкөс пожөмас көкө.
Сускіनावыв көкөј—
Медгырыг кола сус жылас.

Көкөј-на вөд көкөј,
Расшөр көкөј:
Тугја кыз жылын көкө,
Зарһи кілла кыз жылын.
Көкөј-на вөд көкө
Мед улыс Һыв жылас.

Көкөј-на вөд көкө
Со јурула виз вылын.
Көкөј-на вөд көкө—
Вадор-на вөд көкөј,
Медгажа лыа дорас.

Көкөј-на вөд көкө—
Ыбдор выль му вылас.
Көкөј-на вөд көкөј—
Пошөсыг-пошөсө көкө,
Мажөгыс мајөгө көкө...

Коңөрөј, те, позтөм көканөј!
Мајбырөј-дај, көкөј!
Веж-на тед ас вөла,—
Коңөрөј нај меөј.

Һыв шога сөлдөмсыс лөвтыштө:

„Коңөрөј нај меөј!“

Вежаң козналө Һылөс „бурсөјөмөн“: асдөраөн, чувкі-кепысөн да чышјанөн.
Кожалө щөщ бөрдөдчыс аһдс јуркөртөд дөраөн.
Мөддөдчөны. Петіганыс вежаң бара јукталө сурөн да щөктө-на воыны.

— Воэлаң волөј! Воэлаң!...

Һывчукөр сылігтыр петөны вежаң ордыс. Сылөны:

„Рытгорув борјөд муні—
Шөгөс көсјі палөдны...“

(Занавес).

Міча зорің сетыс корсі,	
Мусалы мед кознавны.	2-ыс
дыр ме, дыр ме сізі ветлі—	
Кусіс шонді, пуксіс рыт.	2-ыс
Уна сікас зорің өкті,—	
Өтік сөмын ез сур мем.	2-ыс
Колан зорің, донатортөг	
Гортө мөді мунны бөр.	2-ыс.
Төдтөг друг сінвылө угі,—	
Муса зорің Һещышти.	2-ыс.
Һещышти да окышти ме,	
Аслам сінва-ј савкмуні...	2-ыс.

«Бөрја кывјассө песналыс сылөны кулса сајын-һин, вочасөн назмөдан шытөлөн».

КІКУТӨМ

(Чуңкыщасөм)

Нывлөн бат-мам виччысёны кикутыясас. Пелькөдөма керка пыщкөс, (пызандөра, кузчышжаняс ошалө, весалөм ыргөн јандова лібө краситөм вугја пу јөг тасті..

Пуклөсјас лызан гөгөр. Пуөма-пөжалөма.

Пырёны бөрдөдчыс ныв чуқөр. Ачыс ныв (невеста) вөччөма, но зев жугыл. Виччысёны жөнікладорсаөс. Виччысег мозыс бөрдөдчөны. Бөрдөны: „Нывлөн нылөмыс“.

(1-ја тор).

Југыд шондиөј менам,—
Ыжыд-ыжыд вөлаөј!
Југыд шондиөј менам—
Ныв ыжыд нылөмөј!
Југыд шондиөј менам—
Оз зорізөн зорзалөмөј!
Ег-на ешты кісмыны (сөвмыны)
Вужвыјөн-тај ңещыштісны...
Југыд шондиөј менам
Көчгөн жежыд јажөј!
Југыд шондиөј менам
Озтус југыд вірөј!
Төдан-кө менам коңөрлөн:
Көчгөн жежыд јажөј
Козкырсо кутіс пөрны.
Озтус југыд вірөј
Му бусө кутіс пөрны.
Намыр ңебыд јажөј
Зуд сімө кутіс пөрны...

Југыд шондиөј нылөмөј!—
Кујімсо сывјаөј менам!
(Ныв сывјыштчө-курыштчө).
Шудөј-кө оз пет мен, коңөрлы,
Кујімсо сывјаөј менам—
Көрт көртөдө пөрө...

(Ныв лөвтыштө): „Көрт көртөдө пөрө!“

Ыстөны корны кикутыясас. Локтөны: гөтрагыс зон, сылөн вежај да вежан, сод-төд кодеурө (дружка пујас). Пырёны најө бөрдөдчигас-на:—„Віза оланнды!“—шыас-лөны (пуксывлөны бокө). Невеста-пу нывјаскөд петавлө мөдарас паскөм вежны. Пырёны бөр (ныв сыыс жугыл); сылөн бат да мам, сесега вежај-вежан.

Сувтөны өтар-мөдарө (воча). Нывлөн да зонлөн кяныс аслыныс рөма (жежыд да лөз лібө гөрд) чышжаняс.

Ныв (нөжјө шога): Батушкоөј, ајөј! Бурсі, те меным, бурсі... (да јурбітө коквылас).

Нывјас (бостчывлөны сывны):

„Јурывсаң меным бурсі
Јенкыа козулыс мында...
Кокувсаң меным бурсі
Веж туруныс мында...“

Сіз-жө јурбітө (копыртчө кокулөчыс) мамыслы, шуаліг:

— Матушкаој, ењој!

Бурсі меным бурсі

Быдсама ембурсо...

Ба җ-мам (*пернапасалдоны һанһон да солһон, шуалиг*): Куҗ нем те-
ныд! Куҗ нем да бур шуд!..

Вежаң өтлаалө чышжанјассө пельсөдыс да сетө помјассө кһаныс, сесса һантупө-
сөн улыссаныс ородө көртөдсө (јитөдсө),—чышжанјас коһоны вежөн-вежөн өтө-мөд
кһаныс.)

Пуксөны пызан сајө шондө паныд кыщовтөг. Вежсөны чункышјасөн.

Сојоны-јуоны варовитөг.

Зонлөн вежај (*һыв батлы*): Но, кыҗ-һин овланныд? Те, сват,
көнкө пыр-на вөравлан?

Ба җ. Кыҗсывла... Таво сөд руч-на шедли-і...

Вежај. Ноо?!

Ба җ. да мыј... Вес мунис... Жын донгыс... Пөрјалис мокаст пра-
солыд *). Кыҗвөт шөјтөн венис, јукталис парта вһанһон-да.

Вежај. Вот сөјө і абу шаһ...

Сојоны і јуктасөны. Медбөрын—бһин. Бһин сојөм бөрын гораа тронгөны тыртөм
рач пыдөсө ыргөн да езыс сөһгајас, өтөпөв і мөдпөв, кытчөз төшса-пу оз бост рач-
сө пызан вылыс. Жөһык вөвтө рачсө вылысса бһиннас. Нывјас сыһоны гажажыктор.

Пызан сајыс петөгөн кикутысјас курыштөны пызандөра сорыс мыј ем пызан вы-
лас да пышјөдөһны сөрыс (шусө: „шуд ембур нүөм“).

Кикутысјас регыд мунөһны. Ныв коллөдө һөјөс поспомөзыс.

Мунөм бөрас пуксөны бөрдөдчыны. Медвоз бөрдөһны:

...„Вомлала-вөд меј пуксө

Мој лабөч куҗа...

Ыжыд из-тај меј пуксы

Вөрзытөма пырыс.

Сөр мыр-тај меөј пуксы

Чуктытөма пырыс.

Козпу мыр-тај меөј пуксы

Сардмөма пырыс.

Кыҗпу мыр-тај меөј пуксы

Келдөдөма пырыс.

Пөпу мыр-тај меөј пуксы

Вөжөдөма пырыс.

Тыла мыр-тај меөј пуксы

Сөдөдөма пырыс.

Ег тај меөј көсјывлы вөрзыны

даскык улпу зорјөн зорјавтөг.

Ег-тај меөј көсјывлы чуктивны

даскык лагіра черөн керавтөг...

Ез-тај ковмы зорјыс-черыс,—

Мустөм мортыс сөз нуис.

Југыд шондөс менсым

Ныв вөлаөс нуис:—

Чунпом јылас вөд нуис

Чепләлиг тырјө...

Көпыдөс вылас нуис

Шөзрөдлиг тырјө.

*) П р а с о л—кулөч.

Јурси јылас вѳд нуис
Шыркјѳдліг тырјі.
Сінвозын вѳд нуис
Њожјѳдліг тырјі.
Пель сајас-на вѳд нуис
Суркњѳдліг тырјі.
Піѳс помас вѳд нуис
Муркјѳдліг тырјі.
Кокбѳрла јылас нуис
Швыркјѳдліг тырјі.
Кок чуң јылас вѳд нуис
Чужјаліг тырјі.

Кѳрт бѳчкаѳ вѳд сујис—
ѳаскык кѳрт асыкѳн асыкаліс.
ѳаскык томан сајѳ
Јігналіс да томналіс,
ѳај жужыд јірѳ тупыљтіс —
Јірыс-јірѳ, жумкыс-жумкјѳ.

Лун тѳлыс бостіс да
Вој мореѳ нѳбѳдіс.
Војтѳлыс бостіс-да
Лун мореѳ нѳбаліс,—
Море гѳгјас вѳд сујис,—
Њѳччыд аѳзывтѳм вылѳ,
Њѳччыд кыптывтѳм вылѳ...
Щѳщја быдмѳм, чојјасѳј,
Шѳк тывјѳн ті тывјалѳј.
Щѳщја быдмѳм, вокјасѳј,
Зарні вугырѳн вугралѳј,
Езыс кыснанѳн кысналѳј.

Зарні сѳма кельчі (кѳ) шедѳ,—
Сетѳні менам ныв вѳлаѳј,
Југыд шондіѳј, ныв вѳлаѳј“.

.....

(Сы бѳрын ныв бѳрдѳ гортсајасыслы да матысајасыслы: батлы, мамлы, чојлы,
воклы, кагалы, чојиң-униңлы.)

1. Батлы.

„Југыд шондіѳј, ајѳј!
Вердыс-удысѳј, ајѳј!
Мыјла-нѳ те менѳ, коңѳрѳс,
Керка позсыд јансѳдін?
Мыјла-нѳ те менѳ, коңѳрѳс,
Сѳлѳм бердсыд чуктѳдін?
Мыјла-нѳ те јѳз возын
Јурбітѳмѳн јурбітін,—
Тѳварѳс моз сетны кѳсјін?
Мыј-нѳ, теѳј, ыжыд вежѳрнад

Мывкыд вылад арталін?
Ез өмөј-нө тенад шогыд вөв,
Мыј бара шогтө вөчыштін?“

2. Мамлы.

„Југыд шондиөј, еңөј!
Матушкаөј, мамөј!
Чужтысөј-рөфитысөј!
Шоныд лун морөса, еңөј,
Небыд чуңпома, еңөј!
Көмөдысөј-пастөдысөј,
Вердысөј дај удысөј,
Небыд волпасын уътөдлысөј.

Та вылө өмөј те мајбырөј,
Гортдор, гудор бергалін?
Та вылө өмөј те, мајбырөј,
Менө чужтін-рөфитін?
Та вылө өмөј те, мајбырөј,
Сурја лажканнад лажкөдін?

Та вылө өмөј те, менө, коңөрөс,
Кіпом акаң пыфди вөфитін?
Та вылө өмөј те, менө, коңөрөс,
Пізөспом акаң пыфди чеччөдлін?

Кытөн-тај менө, коңөрөс,
Чужтін-петкөдін,
Сетчө-тај, менө, коңөрөс,
Гид кужөд улө сујыштін,—
Медем лолөј петө...

3. Мунөм чој—муныг ныв дінын.

(Мунөм чој пуксө ныв дінө да кутчисөмөн пыр бөрдө щөщ).

Гомуса чојөј менам,
Медбөрјасыс ме локті,
Медбөрјасыс бөрдыштны
Тенад шогөн шогавны...
Җола дрөчкаөј, чојөј!
Пуксывлы-жө, пукыштлы,
Те ме дінө!
Медбөрјаыс ај-мамыд ордын
Лыдфөдышт да бөрдөдышт,
Бура виҙөмсө казтышт
Мамыд-матушкаыдлыг.

(Бөрдан (сылан) тонсө вежөнны).

Колны вöд тај пондiс
Ныв ыжыд вöлаыд...
Сетчö вöд те муна-да
Уна ног-нај овсас,
Шуд-таланыд-кö оз пет
Иңка-ажка дiнад.
Бостасны вöд тенгыд
Ас ыжыд вöлатö,
Топöдасны вöд тенö
Щемiлö костö.
Кыз чептөн вöд тенсыд
Вомтö кöртвомаласны.
Саскык томан сажö
Тенö јiгналасны...

4. Кагалы.

(Ныв бостö кагадс пiзöспомас да сылы нораа бöрдö).

Кöнкö-тај кылö толöдчö
Сöлөмшөрöј, зöлаöј!
Мыј бара те, кагаöј,
Пукалан, арталан!

Он-тај теöј тöд менсым
Сiркурыд курдалөмöс,
Iзчорыд чордалөмöс.

Пiзöспома акаñöј,
Кiпыдöса чöланöј!

Мыј бара те вiзöдан
Зарñи лыска сiн пырыд?
Мыј бара теöј кывзысан
Езыс кыща пель пырыд?

Мыј бара теöј арталан,
Iчöт мывкыднад вежöртан?

Нiнöм тај теöј он тöд:
Шаңга-кö тенид сетасны,
Сы вылö тај те ыштан,—
Iчöт мывкыднад, вежöрнад
Сегса менö вузалан.

5. Чожинлы.

Бара-тај кöнкö кылö воöма
Ај вужöј, ыжыд вужöј,

Менам муса чожиңөј...

(*динас пуксөдө*).

Медор, гашкө, те воін
Өтi бур кыв горөдчыны?
Мед ескө те, мајбырөј,
Јөз дорыс војдөр воін?!
Вердыс-удыс ај-мамлыс
Жеңыд мывкыдсө һужөдiн?

Тенсыд гашкө шытө кывзисны
да тајө ужсө ез ужавны.

Бөрдөдчөм помалөны:

...„Кодлы-пө меөј талун
Вөччывли да пастасли?...
Ме-тај, коңөрөј, артавли—
Ај вужөј, ыжыд вужөјлы,
Ме-тај, коңөрөј, артавли—
Ең вужөј, мелі вужөјлы.
Пуксі-тај—вiччысі, вiччысі,—
Ез тај менам, коңөрлөн,
Ај вужөј, ыжыд вужөј во;
Ез тај менам, коңөрлөн,
Ең вужөј, мелі вужөј в .
Тотарајас-тај волісны,—
Пуөм-пөжалөмөс
Сојисны да јуисны,
Повтөг да јандыстөг
Менсым ныв нылөмөс нуисны...

(*Ныв шога:— „нуисны!..“*)

Бөрдөдчысјас — (*куға, призывнө-шога*):

Лунтөла өмөј-нө,
Војтөла вөлі?..
Ветламөј-жө, ветламөј,
Акаңјасөј, чојјасөј!—
Лунтөла-кө вөлі—
Вој мореө ветламөј!
Војтөла-кө вөлі—
Лун мореө ветламөј!..

Ныв (*медбөрја кусан надејанас*):— „Ветламөј!.. ветламөј!..“

(*Занавес*).

КОЛЫП

Колып рыт,—медбөрја гаждчан рыт ныв-зонлөн муныс ныв ордын... Мунд мб-дар керка вежосас. Керка пыщкосыс идралёма став лышнөй колужсө, лабичјас кынзи, весиг пызансө лептөма сор вылө, сөмын бпеша пачвоз дорын..

(Колыпсө востоны нывјас).

Занавес востгөн сцена куш. Ізас волдса жож. Бпешын лонтысө саргас. Некод-на абу. Ылын сикт вылын кылө сылом... („Чистөй коді“...). Тажө ныв чукор кол-павны локтоны. Сылөм вочасөн матысө да өшинулын кусө.

Недыр мыгт керкаө пырөны ныв чукор. Невеста ныв налы паньдөн востө дөс да чуксалө: — „Локтөј! локтөј!...“

Гөлөсыс бөрдөмысла зікөз сібдөма. Ачыс—өдва ру.

Пырисны.

Важд-жө зонјас локтөзыс бөрдөдчыштамөј!—шүө нывлөн матыса пөд-ругыс.

Пуксалөны. Бөрдөны: „Нывлөн нылөм“ (мөд частсө).

...Југыд шондiөј менам,—
Ыжыд-ыжыд вөлаөј!
Југыд шондiөј менам—
Ныв ыжыд нылөмөј!..
Југыд шондiөј менам—
Сарізын лебалөмөј!
Југыд шондiөј менам—
Морөс паста ветлөмөј!
Југыд шондiөј менам—
Савкјалөмөј, разјалөмөј!
Југыд шондiөј менам—
Ветлөмөј-мунөмөј!..
Југыд шондiөј менам—
Ыжыд гын гыбалөмөј!
Југыд шондiөј менам—
Кельчи ещөн ворсөмөј!
Југыд шондiөј менам—
Сирпи ещөн тивкјалөмөј!
Југыд шондiөј менам
Јоді ещөн паскыда ветлөмөј!
Југыд шондiөј менам—
Сын ещөн садмөдчөмөј!
.
Југыд шондiөј, нылөмөј,
Кујимсо сывјаөј менам.
.

Ныв курыштчө сывтырнас да трагическi шога бөрвывтыс: „кујимсо сывјаөј!..“—
ытө да ырсајалө бөрдө. Нывјас сіннысө чышкалөны.

Сы бөрын бөрдөны „зонлы“.

Бөрдөдчыс (нораа). Медбөрјасө муса зонмыдлы!

...„Көнкө тај кылө ветлө
Муса щөщјаөј менам...
Мати-гөгөр бергалө
Комі піөј, муса зонмөј!
Медор гашкө те воін

Бур кывјөн горөдчыны?
Ылі-тај те, мајбырөј,
Ме гөгөр кыщлалан.
Омөла-тај, коңөрөј,
Ме дінө сібалан...

.....
Сомајбырөј, муса зонмөј!—
Омөль-тај ме(ө)ј вөлі—
Омөльгыс ен повлывлы.
Гөль-тај ме-ј вөлі—
Гөллунсым ен јандыгылы...
Уна-тај меөј текөд
Ветлывлі-мунлывлі;
Уна-тај меөј текөд
Сывлывлі-ворслывлі;
Уна-тај меөј текөд
Арга војсө пуклывлі...

(Пырөны зонјас гудөкасіг тырјі).

Кокпөв-тај ме ветлі
Чеччаліг тырјі.
Сојпөв-тај ме ветлі—
Өвтасіг тырјі...
Сінпөв-тај ме ветлі
Візөдіг тырјі.
Пельпөв-тај ме ветлі
Кывзысіг тырјі.
Пызандөра-тај ветлі—
Шылыд туж куға.
Ыжыд-тај ветлі
Паскыд туж куға...
Сомајбырөј, муса зонмөј!
Төдан-кө менам, коңөрлөн,
Ставыс-тај колны пондіс,
Ставыс-тај бырны кутіс,
Гожса тужөј бердны
Көзыд лым улө...
Быдөн діныс-тај понді
Көзавны да јансавны...
Көзалөма көрт ещөн,
Јансалөма ыж ещөн!"

.....
(Ныв бөрвыттыс медбөрја ебөссыс:— „ыж ещөн јан-салө-маа“...)

Нывјас чеччөны лабічыс. Ныв косөдө сінјассө.

— Вај сесса гажөдчыштөј, нывјас!..—лөңа шуыштө пөдругаја-
сыслы.

Гудөкјас өдзыштөны. Нывјас вочасөн јөктыштавны бостсөны. Јөктыштөны „Чжік“.

Гудокасыг. Гудок зуртö!..

Лукталöны сурöн да гажажыка бостчö ворсны. Нывјас горöдöны:— „Стройка!“
Лöктыштöны зонјас щöщ, Öтiк усö.—Герам.

Зонјас: Шен! Шеен!

Паскыда заводитчö „Шен“. Лöктиг мозыс кок шыаныс шуышталöны: „ветлы
ветлы!..“—„лöкты... лöкты!..“

Лöныштöны, пуксалöны. Шојчiг моз сылыштöны: „Луик-лајкi кыз сулалö...
том мужикöс чеччöдiсны“... да с. в. „Пöрыс мужикöс чеччöдiсны“
(вöчöмөн: окöдöны зыр лоптөн да пач пöданөн).

Сылöны „Öкiнъна-лö краса“ (öтi ныв вöчалö сылöм шыас).

Сылöм помалiгас вайöны нöк кашык да рузöгъаң тупöс. Зонјас горзöны:
„Нöкк. Нöк!“ „Выј молодец, нöк-девка!“ Нывјаслы торја пызан вылö
аслыныс тупöс шöралöны гырыс кузмöс шöрöмөн. дурiг-сералiг чуналöны нанөн
нöк. Сојсöм бöрас тыртöм нöк кашыксö зонјас кымынтöны öтiк нывлы јур вылас,
сералiгтыр. Нывјас сiз-жö, вöзöссö öтiк зонлы. Кыскö друг вайöны да суртöдöны жож
шöрö гыр. Кыщлöдлöны гыр гөгөр ныла-зонмаöс. Сылöны: „öстö, öстö, баламан!
öстö, öстö ыж-ноң“... Герам. Сесса пуксалöны да лöнжыка сылöны:

„Гырыс нывјас, мајбыр нывјас,
Вотöс вотны мунiсны...
Ме зöла ныв, ме шудтöм ныв
Вотöс вотны щöщ мунi.
Гырыс нывјас мајбыр нывјас
Пожјөн-жынјөн вайiсны.
Ме зöла ныв, ме шудтöм ныв
Сојзөн-жынјөн вотi-жö.
Гырыс нывјас, мајбыр нывјас
Верöссајö мунiсны...
Гырыс нывјас, мајбыр нывјас
Том мужик сажö мунiсны.
Ме зöла ныв, ме шудтöм ныв
Пöрыс сажö ме мунi.
Гырыс нывјаслөн мужикјасныс
Урöс кыјны мунiсны.
Менам томлөн пöрыс мужик
Урöс кыјны щöщ мунiс.
Гырыс нывјаслөн мужикјасныс
Соөн-пөлөн кыјiсны.
Менам томлөн пöрыс мужик
Шырөн-жынјөн вайiс-жö.
Гырыс нывјас, мајбыр нывјас
Том мужикјаскöд водiсны.
Ме зöла ныв, ме шудтöм ныв
Гыр гөгöрын кыщылтчи...“

(Тайö сылигас öтiк ныв нöкжö кыщлалö гыр гөгöрыс, шога јурсö
öшöдöмөн).

Колп вылö пыравлö нывлөн муса зонмыс. Шöјö-вошö: пуксывлö öтiлаö, мöдлаö,
оз iнас. Сесса кычöкö вошö.

— Здöвöлөн! Здöвöлөн!—горöдöны нывјас. Пуксалöны. Сылöны:

„Сускин садъын
Менам вӧли“...

Сылигӧн ныв-зон пукалӧны гозӧн-гозӧн.
Пырӧ гӧтрасыс зон.

- Жӧник! Жӧник!..—горзӧны сылы.
- Щынны! Щынны, мокастӧс колӧ!
- Кортӧминӧ ен лок!

Кватитӧны сижӧс да кутӧны.

— Гыр! Гыр!—Гез!.. Гез!..—горзӧны. Гирӧлук вайӧны гыр да сумыс вӧжжӧн кӧрталӧны гыр бердӧ. Жӧник пессӧ, оз сетчы. Пышӧ жынывӧ кӧрталӧм гыр тырнас голӧдчигтыр. Герам. Гудӧк шы. Бара пукалӧны.

Пыравлӧны „рӧзбожас“ („чумычӧн“ ветлысјас) сумӧд чужӧма маскајасаӧс... „Рӧзбожас! Рӧзбожас!“—нерӧны најӧс. Кујимыс кыщовтӧны пукалысјас гӧгор шыӧн да черӧн ыршасигтыр. Вӧтлӧны чужјалиг тырји.

Бара заводигчӧны јӧктыны „Звӧјк“ да дурны. Ізасӧн шыбласӧны.
Зык. Гудӧк шы. Герам.

друг ывлаыс кылӧ гораа лыјӧм шы. Шајпајмунӧны.

- Енлӧј! Мыј-нӧ?!..

Kodi-kӧ ӧзӧсӧ јурсӧ сужӧмӧн посвозсан горӧдӧ:

- Еј, волӧј!—Ӧда Кирӧ лыјсис!...
- Ој!..—Ӧда Кирӧ лыјсӧма!—горӧдӧны керкаын.

Зонјас чепӧсјӧны ортсӧ. Нывјас ыжјас моз бӧрдиг-ојзиггыр, савмунӧны. Невеста-ныв садтӧгыс усӧ жож шӧрӧ.

(Занавес).

VI.

СВАДБАЛУН

(1) „Асја чечим“; 2) „Ныв боетӧм-нӧбӧм“; 3) Пир-гаж).

Нывлӧн медбӧрја здукјас ај-мам ордын. Асыв. Ломтӧны пывсан. Лӧсӧдчӧны ныв сетны.

Занавес воссигӧн ныв кулӧ (узӧ) кӧщас лабичын. Локталӧны нывјас да бӧрдӧдчыс ан. Сени-жӧ мамыс і чојыс.

Ныв чукӧр гӧгӧргӧны нылӧс да бӧрдӧдӧмӧн чуксалӧны:

...„Зола дрӧчкаӧј, нылӧј!
Чеччы-жӧ, нылӧј, чеччы!
Вежа петук чуксалӧ...
Медбӧрјасӧ чеччы,
Небыд волпассыд,
Роч акаӧј, нылӧј!
Волы мамыдлаӧ, волы!
Медбӧрјасыс чукӧстӧ
Мамыд-матушкаыд:
Ӧтик кинас вӧрӧдӧ,
Мӧд кинас шебрӧдӧ...
.....

Роч акањој, нылөј!
Пөра-нын чеччыны:
Пывсан вајмөма,
Свадбаон локтасны...

Бөрдөдчыс (кисө журвылас пунктө да мелиа шуд):

— Чеччы, нылөј, чеччы!

Ныв кыпөдчө волпас вывсыс жывыјө.

Ныв бөрдө, бөрдөдчыс лыддөдлө-сылө „Асја чеччөм“.

Медбөрјасыс-нын меөј
Узи-кујли, вөтасі
Ај пунктөм керкаын,
Ең небыд волпасын...
Виччысі-тај, виччысі:
Вердыс-удыс еңөј
Та бөрын сесса
Оз-нын понды чуксавны
Мели курөг шыон...
Локыс курөг чуксіс,
Лок аңлы сіјө чуксіс
Јөз ныв вылө локсан кад...
Суз моз-тај букөстіс
Вичко ыжыд жынјан—
Поп-факлы менө, коңөрөс,
Көрталан час...
Сөд кырныш-тај чуксіс,
Менам-тај сіјө чуксіс—
Сіркурыд курдалан кад.
Ізчорыд чордалан кад...

Ныв бөрдигтыр чеччө пастасны).

(Занавес—2 минут кезлө).

Занавес регыд бөр воссө. Најө-жө нывчукөр, щөщ вежан. Локтөмаөс пывсаныс. Невеста сынасө, нывјас сылы көса кыоны медбөрјасыс. Пуксөны бөрдөдчыны. Бөрдөны „Пывсан“.

Тајө бөрдигөн, кодыр бөрдө чојыслы, ныв пуксөдө сіјөс дінас да зігөдлөмөн шуалө:

...„Медбөрјасыс-нын ме ветлі
Пывсыны-мыссыны...
Квајт ныв-вөд на-ј ветлім
Щөщја быдманјаскөд.
Кујим ныв на-д ми ветлім
Југыд шондіјаскөд...
.....

— Код-нө меным, коңөрлы,

Пывсан пессө поткөдліс?

— Комі піөј-тај, муса вокөј.

Пывсан пес өмөј те поткөдлин?
 Сіјө тај менам, коңөрлөн,
 Том лысөмөј голаліс!
 Коднө меным, коңөрлы,
 Пывсансө лонтіс?
 Гор бісө вартіс?
 Комі акаңөј, муса чојөј!
 Бі өмөј те вартін?!
 Бі өмөј те чајтін?!
 Сіјө-тај менам, коңөрлөн,
 Озтус југыд вірөј савкјаліс!
 Комі акаңөј, муса чојөј!
 Пывсан өмөј те лонтін?!
 Шын өмөј-нө те лезін?!
 Сіјө-тај менам, коңөрлөн,
 Ныв кокні нылөмөј
 Јенкыя улас кајіс,
 Пелөн кывлытөм вылө,
 Сінмөн азгытөм вылө!
 Комі акаңөј, муса чојөј,
 Із өмөј те донөдін?!
 Із өмөј те зірдөдін?!
 Сіјө тај менам, коңөрлөн,
 Том сөлөмөј зірдаліс!..
 Комі акаңөј, муса чојөј!
 Кунва өмөј те ізјалін?
 Сіјө-тај менам, коңөрлөн,
 Шудөј-нылөмөј вөлі!

(Бөрдөдчыс гөлөссө вежө).

Ныз куза-тај меөј пывсі,—
 Јірка вевта пывсанын.
 Ыргөн-тај меөј пывсі,—
 Ыргөн горја пывсанын.
 Зарні-тај меөј пывсі,—
 Зарні ніща пывсанын.
 Веж небыд-тај меөј пывсі,—
 Тугја корөсөн.
 Нузвіж-тај меөј пывсі,—
 Көртөда корөсөн.
 Шорса-тај меөј мыссі,—
 Візыв ыркыд ваөн.
 Гөпвыв ва тај меөј мыссі,—
 Пөтка варччан ваөн.

Бөрдөдчиг коста гортса (вежан-вежај щөщ) віччысөны свадбаөн локтысјасөс. Лөсөдчөны, корөсны пызан. Вајөны сојан-јуан.

Воөнны свадбаса (зілөдіс локтіс кылө өшінулө). Тощкөдчөны-чуксасөны кілчөб, сөсса керка өзөсө. Нывладорсан јігнасөны, оз лезны.

— Ен востөј. Ен востөј. Мед еща віччыгласны, — горөдлөныөті-мөд. Нывладорсан гөгөр јігналөны, оз лезны: кілчө өзөс-і, сарај-карта өзөсјас-і. Свадбаса пырөны гідна розті посвозө, но керка бара јігана.

Пыщкөссан сек кості тешітчөны, кыз најө пырөны.

— Со, тәнд, көсјоны гідна розәд пырны.. — вјрәдләны өшнәд нывјас да шуоны, сералгтыр. (Пырисны карта пыр).

— Востәәј!..—горзәны-нын посвоған.

— Ог востәј! Пырәј, кыз кужанны!—шуә ныв вежај.

— Јигана-да?! Вајәј томансә востыны клуч!..

— Клучсә мореә шыбытәма да ыжыд сір нылыштәма,—шуә ныв-лән вежај.

А свадбаладорсан којмәдыс-нын голәдчәны:

— Господі сусә кристә...—кевмысәны посвоған.

— Амиң,—шыасә керкасан вежан.

Востәны бәдс. Но керкаә, жож шөрә бара вәчәны пощәс (баррикада) лабчјас пәрәдләмән лбә гез нуждәмән.

Сің сувтәны воча: әблладорас (пыдиас) ныв чукөр да вежан вежај, ортсыас (по-рогулас) свадбаса дружкајас. Нывладорсаыс күтәны ләг мәдарсаыс вылә, букыша, сінбәжән вјрәдләмән петкәдләны... Шуаләны:—„Ог сетәј“... „Ог сетәј“ — да то-пыджыка жмитчәны ныв бердә, „Локтәмаәс“...

Сесса мистәм нмтан кывјасән „вельчәјтәны“ сералгтыр, сыләны:

—„Щәщјаса-тај кылә воәмаәс.

Сурс морт пыщкыс најәс

Медомәлыс мөдәдәма...

Щәщјаса-тај кылә воәма

Тыла ректан паскәма.

Щәщјаса-тај кылә воәма

Рыныш тунјәд јура...

Щәщјаса-тај кылә воәма

Нинкәм воләс тоша...

Щәщјаса-тај кылә воәма

Карнан щупәд ныра.

Щәщјаса-тај кылә воәма

Төрмәм сумәд кока...

Вежан-тај кыпәдчәма

Пышсув колта код...

Мистәм чужәмјас,

Јандыстәм сінјас!..

— Јандыстәм сінјас...—броткә вежан.

Свадбаса јәз гәрәдәмән, кывзәны вельчәјтәмсә.

— Ог сетәј!.. Ооог сетәј!—горзәны нывјас.

Но фәлкнәтә ыжыд дружкалән фенга тыра зеп; мөд дружка мышку сәјсаныс мыччывлә вина сулеја.

Заводитчәны донјасны-артасны (вузавны ныләс).

— Пуктәј со шәјт дај бостанны!—горәдә нывлән вежај.

— Нооо... Гоәс!?!—нуждәдә ыжыд дружка... — Әтик кујимурыс-на-әд лоас шаң...— да пуктә кујимура фенга.

— Ок! . гаг вужәдас!—орәдә ныв вежај.

— Содтышт кызкә... убәлтышт!—шыасә вежан.

Содтысәны: сасур!.. сассәимур!.. Сәзимдасур!.. Соурвитур!.. Кык-шәјт сасур!..—фәлкәдә пукталә фенга ыжыд дружка.

— Шаң?—јуалө сесса.

— Но мыҗ-нын керан тiҗанкөд!—шуо вежаң да курыштө фенга.
Сiҗ-жө содтысөны „лiҗкi“—винаөн:— Партажын!—Парта! Кык пар-
та! Четверт!..—Шаң?—јуалө мөд дружка.

Баррикада idралөны.

Нывсетысҗас вочасөн бурмөны. Заводiтчөны сывны (бсрдөдчыны) ошкана кыв-
җасөн. Пуксөны бсрдөдчыны:

„Свадба-на вөд локтiс,—
Кушөм-на i нiмалiс,—
Сещөм-на вөд локтiс:
Свадба-на вөд локтiс
Ғилiөн да бiлiөн,
Чуриөн да сариөн.

.....
Асыввоҗсаң кыпөдчөмас
Ручөн да көчөн;
Лунсаң вөд кыпөдчөмас
Нычөн да моҗөн;
Рытивлунсаң-өд кыпөдчөмас
Утка миҗа котырөн,
Езыс јус кельөбөн,
Сувчөж миҗа позтырөн;
Рытиввывсаң кыпөдчөмас
Гымөн да чардөн,
Зерөн да слөтөн;
Рытиввоҗсаң кыпөдчөмас
Көрөн да јөраөн;
Воҗсаң-өд кыпөдчөма
Лечыд воҗтөлөн;
Мусаң вөд кыпөдчөмас
Јус пөлан роҗөд.

.....
Југыд шондiөҗ, менам
Миҗа куҗчышҗанөҗ!
Сiҗим арөссаң-вөд
Миҗа серсө серлөдлi,
Југыд виҗсө виҗлөдлi
да куд пыдөсам пуктi.
Ег вөд ме-җ убөлитлы
Мыссытөм кiөн видлыны.
дружкаҗас-таҗ воiсны,—
Југыд шондiөс менсым
Сөстөм ныв нылөмөс,
Куҗчышҗанөс моз,
Быдсөн намрөдлiсны.

.....
Свадба-на вөд локтiс...
Кушөм-на вөд нiмалiс,
Сещөм-на вөд локтiс:
Ыжыд дружканас локтiс—
Јувож јывсыс бөрҗөма

Мем удал-суг кыжыссо.
Мод дружка-на вод локтис—
Кужим мирыс боржома
Медса бур крестанисо.

Вежайыс-на локтома
Пипироски сокол код.
Вежаыс-на локтома—
Пастасома-комасома
Рочакан кода...

Ныв приданној куджыс перјоны кузчышжаняс да нывјас ошлоны дружкајаслы пельном вомонныс.

Сы коста мукдыс кошасын нывлы кыды „бабайур“. Кыг мозыс бостлоны бордны „јуре!“:

...„Сомајбырөј дај менам
Веж, небыд јурсіөј!
Југыд шондіөј менам
Мышку шөр миçөј!
Југыд шондіөј менам
Пельпомвыв ошкөмөј!..
Кытçо-но менам, коңөрлөн,
Веж миçа јурсіөј шупкысін?

Тодан-кө менам, коңөрлөн,
Віçко пельөсө сіјө шупкысис
Сінмөн аззывтөм выло“...

Сувталоны. Жож выло нуждөны куз гөрд вөн.

Жоник тувчө нывлы кок вылас (талчө) да кыскышто аслаыс. Сувтөдөны свадьас вөн вылас. Бат-мам нантупөсөн да гыбанөн пернапасалөны том гозјас. Кыскыштоны кокулыс вөн.

Пукеалөны пызан сажө шонди паныд кышовтиг. Пуксиганыс свадьа јур выло кыштома чумантыр потка гөн да пожтыр ид, шуалг:

— Шудаа вөравны-кыжыны!..
— Шудаа—наң ужавны!..
Сојоны-јуоны варовитиг:
— Куз нем да бур шуд іçмонь гозјалы!..

Нывјас бостчывлоны сывны гажатор: „Паскыд гажа улыча“... Вежан гажмышто да лажјалгтыр тувчалө-ветло:

...„Туш-тош, леканөј,
Ҷимбыр јура бергачөј,
Наң сојан, јонгылөј“...

Бара сојоны—лаз, блин... (рач пыдөсө трөңдөны ыргөн денгајас).

Медборын сир-сола рок. Быдөнөс паныштөдөны. Чукрасиг-кезјалгтыр панышта-лоны морт-отчыдаөн.

Тажөс сыліг јөктөны „звөјк“, өтік јөктыс шөрас. Сыліг моз вочасөн гармөны, те-рыбмөны.

— Бур-жө-нин те, вотөсөј!
Мајбыр-жө-нин, тусөј!

Ме теџ ыста кџзаџс.
 — (Кџза оз мун тусла).
 — Бур-жџ-нын те, кџзаџ!
 Ме теџ ыста кџјинџс.
 — (Кџјин оз мун кџза сојны,
 Кџза оз мун тусла).
 — Бур-жџ-нын те, кџјинџ!
 Ме теџ ыста мортџс.
 — (Морт оз мун кџјин кыјны,
 Кџјин оз мун кџза сојны,
 кџза оз мун тусла).
 — Бур-жџ-нын те, мортџ!
 Ме теџ ыста ошкџс.
 — (Ош оз мун мортџс сојны,
 Морт оз мун кџјин кыјны,
 Кџјин оз мун кџза сојны,
 Кџза оз мун тусла).
 — Бур-жџ-нын те ошкџ!
 Ме теџ ыста бџс...
 — (Бџ оз мун ошкџс сотны ¹⁾...)
 — Бур-жџ-нын те, бџ!
 Ме теџ ыста ваџс.
 — (Ва оз мун бџ кусџдны...)
 — Бур-жџ-нын те, ваџ!..
 Ме теџ ыста џшкџс.
 — (џш оз мун ва јуны,
 Ва оз мун бџ кусџдны...)
 — Бур-жџ-нын те, џшкџ!
 Ме теџ ыста гџраџс.
 — (Гџра оз мун быквалџтны,
 џш оз мун ва јуны...)
 — Бур-жџ-нын те, гџраџ!
 Ме теџ ыста номџрџс...
 — (Номџр оз мун гџра сортны,
 Гџра оз мун џшкџс џукны...)
 — Бур-жџ-нын, те номџрџ!
 Ме теџ ыста дозмџрџс.
 — (дозмџр оз мун номџр кокны,
 Номџр оз мун гџра сортны...)
 — Бур-жџ-нын те, дозмџрџ!
 Ме теџ ыста варышџс.
 — (Варыш оз мун дозмџр вартны,
 дозмџр оз мун номџр кокны...)
 — Бур-жџ-нын те, варышџ!
 Ме теџ ыста смертџс.
 — Смерт мунџ варыш лыјны.
 Варыш мунџ дозмџр вартны.
 дозмџр мунџ номџр кокны.

¹⁾ Танџ, сџз-жџ кыџ і воџџ, кџнџ инџџма кујџм чутјасџн, колџ лыџџџџлыны помџџме,
 шуам: „Бџ оз мун ошкџс сотнџ, ош оз мун мортџс сојны“ і с. в.

Номір муно гора сортны.
 Гора муно ошкӧс лукны.
 Ош муно ва јуны.
 Ва муно би кусӧдны.
 Би муно ошкӧс сотны.
 Ош муно мортӧс сојны.
 Морт муно кӧјин кыјны.
 Кӧјин муно кӧза сојны.
 Кӧза муно тууслааа...

Гажмӧны-кодӧны. Бабајас јӧктӧны мӧда-мӧд бӧрса ветлӧмӧн „Звӧјк“: „Ік!..
 ік!.. ік!.. ук!.. ук!.. ук!..“ — гудӧк шыӧ да асланыс вом шыӧ. Ош Максим сылӧ
 јӧктігтыр: „Тутубаба, тунај-ну“...

Павсӧ зыка гудыр гаж. Кодкӧ сылӧ, кодӧ јӧктӧ. А Педӧра пельӧсын лыддӧдлӧ-
 бӧрдӧ. Ојзӧм. Уксӧм. Восӧм. Пӧтӧј Миш усӧма-нын код. Огаш Парас ымзӧ-восӧ.
 Порӧ Јогор пӧрӧма стен бердӧ да сургӧ-уӧ. Кујимӧн тышӧ воісны: кыкӧн (Бобыль
 Семӧ былӧ) ӧтӧ былӧ сувтисны, Бобыль Семӧ (лок, гӧль паекӧма) ӧтнас абу зев код,
 бабајас пӧвсын; бостчывлӧ сывны:

„Керка нӧ карта абу
 Ӑтӧ дукӧс овмӧсӧј“...

— Те мыј? Астӧ сылан?—вувтӧны сы былӧ кыкӧн пірујтысјас
 пӧвсыс.

— да кӧт і ачымӧс, мыј теныд могыс?!

— Мыј мог?! (ырыштчӧ). Бобув! Гачтӧм сӧкӧл! Чурка!— нӧмтӧ
 сӧјӧс.

Бобыль Семӧ.— Те-тај палур-да...

— Мее палур?!

Зырӧдӧны нӧјтны. Семӧ пышӧ. Бӧрсаыс кыкӧн вӧтчӧны—ӧтӧкыс ӧрр вылыс
 кватӧтӧ тојин, мӧдыс—пызан вылыс пурт. Муісны.

„Талланка“ бара назгӧ.

Ош Максим (паскыд, жежыд морт) јуіс-јуіс дорвыв горша да друг лабічыс сущ-
 кысис усӧ. Кујимӧн бабајас ускӧдчӧны—зыралӧны, кӧчыд ваӧн кіскалӧны, гӧтырыс
 (Парас) јурвојас горзӧ:—„Ој вомӧалісны!.. шыкӧдісны!.. Кодкӧ кажалӧ, мыј морт кыи-
 нын, шыасӧ:—„Кулӧма... Сотчӧма“...

— Кулӧма!.. Кулӧма!..—горзӧ-пессӧ јурвојас Парас. Пірујтысјас сӧјкалӧны
 Шемӧс.

(Занавес)

VII.

БӐРЈАКЫВ (ЕПІЛОГ) ДІНӐ

Пемыд-коз вӧраин. Вој. (Рӧмыд, лӧзвевја гожса вој). Муртса тӧдчыштӧны пујас.
 Нӧкӧн—лов нӧ пемӧс. Ылын-ылын, сӧкт вылын кылыштӧ жугыл-шог нора важ сылан-
 кыв (пір вылыс муныс бабајаслӧн „Чӧстӧј кодӧ“... сылӧны)... Матынжык—ырсјалӧмӧн
 бӧрдӧм шы орјаслӧмӧн воыштлӧ...

Тајӧ вев вылын (фон вылын) лыддӧмсӧ (віставӧд) бӧрја кыв (епілог) авторлӧн
 „геројјас“ рӧк-судба јылыс.

Помасіс пір...

Помасіс пір.

Уна візувтіс сур...

Уна кіссіс віна,

Уна леччіс

Нывбаба сінва,—

(ковмас казтывны дыр).

Помасіс пір.

Пір вылын —
Кіссіс вір,
А кодсурө —
Аззис Сібір...
Помасіс пір.
Колі
Гажөдчан дыр.
Пір вылын
Муніс бој...
Сікт вылын
Пуксіс
Шог вој.
Асја-вој кадө
Кодыркө
Лантісны.
Но дыр-на лувгіс
Шор сајын
Кууз-куз
Шог песан, нор
Сыланкыв.
Војбыд
Ојзис-бөрдис
Ош Максим гөтыр
Мужікыс шој вылын...
Шытөг
Көтөдіс ічмон
Ассыс
Пріданнөј јурлөс.
Бөрдөдны сылы
Мојвіыс
Кыкөс:
Ассө, дај ассыс
Муса зонмөс...
Бобыль Семөлөн
бөрдыс —
Ңекод ез вөв:
сіјө өтнасөн
пөжарнөј кумын

кујліс
кын.

.
да...
Сіз помасіс
Свадба,
Квајт смерта,
морт шуја
Свадба.
Сещөмі пом:
Лыјсіс том
Кірө зон;
Ош Максим —
вінаөн сотчіс;
Бобыль Семөос
віісны косын;
Высјас кыкөн
Ңем кежлас
Сібірө мунісны,
катарга-руднікө
інісны...
А квајтөдыс —
коңөрөј ічмоныс
ачыс, —
кокјылас
вочасөн,
коспу-моз,
косміс і косміс..

.
Помасіс пір...
Уна візувтис сур.
Уна кіссіс віна,
Уна леччіс
Нывбаба гінва —
Ковмас казтывны дыр...
Ташөмі вөвлі
Комілөн важ
олангаж!

ЖУРНАЛЫГ

	ЛІСТБОК.
<i>Н. Островскіј. Бушковын чужыяс.</i>	3
<i>Вл. Латкін. No pasaran!</i>	27
<i>Чісталов Біма Вен. „Ныв сетом“</i>	29

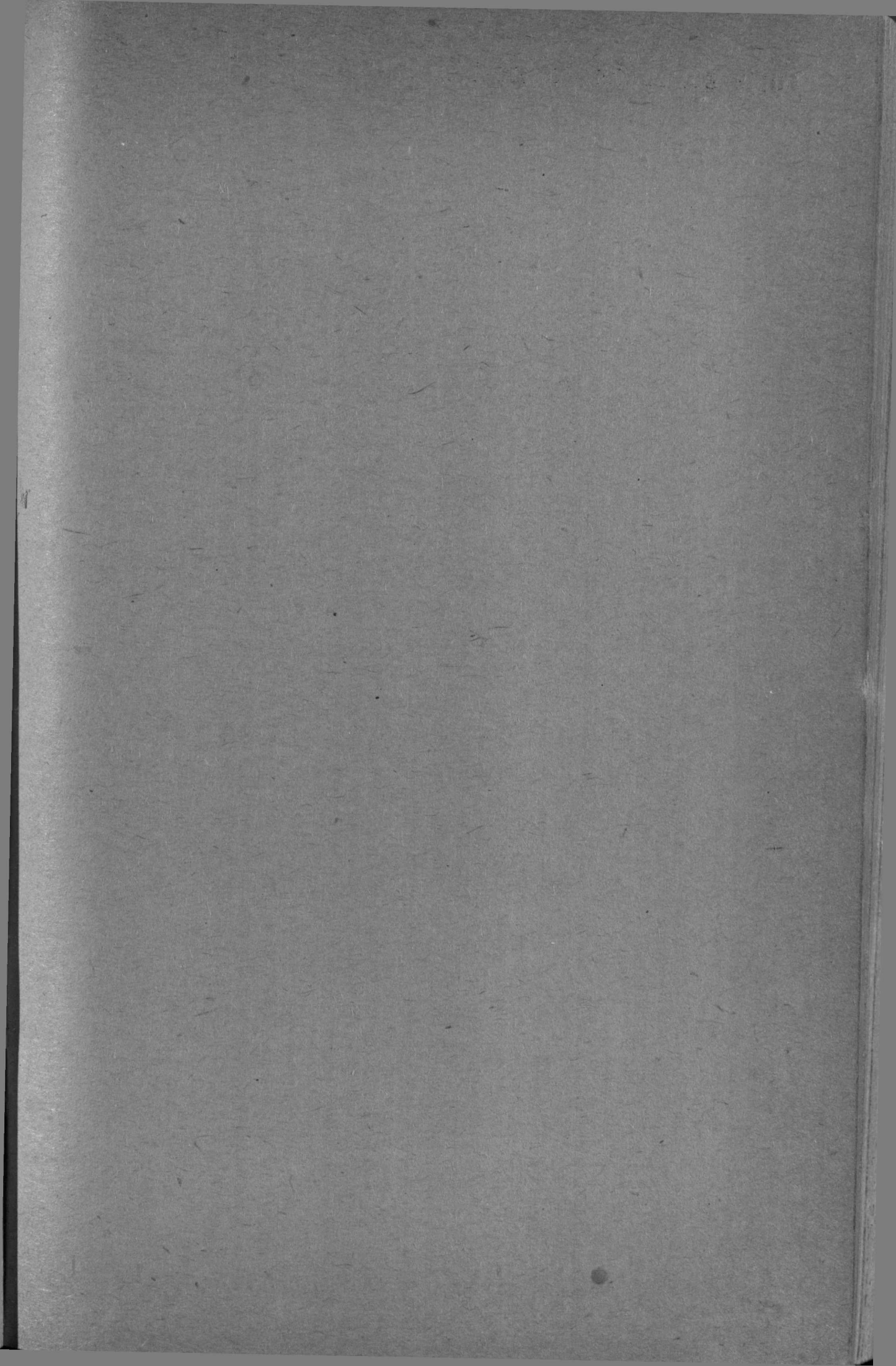
Редкаллегія: М. Доронін,
П. Шеболкін, І. Ізжуров.

Отв. редактор М. Доронін.

Техн. ред. М. Шестаков. Заставаи худ. В. Полякова.

Главліт № 47. Заказ. № 597. Тираж 1000. Стаў. форм. 62×94, 1/16. 60000 зн. в печ. листе.
3,25 печ. л. Сдано производство 20/IV-37 г. Подписано к печати 16/IV-37 г.

Типографія УМП, Домпечати, г. Сиктивкар, Коми АССР.

Торја номерлон доныс 1 ш. 50. ур. 1736